

De rechtspositie van de stiefouder in Nederland:
verbetering gewenst?

Marjolein van Put

ANR 652117

Master Nederlands recht, vrij programma

Begeleider: Prof. mr. P. Vlaardingebroek

November 2007

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Inleiding	6
1.1. Aanleiding van het onderzoek.....	6
1.2. Onderzoeksvraag	6
1.3. Indeling.....	7
2. De stiefouder	8
2.1. Negatieve beeldvorming ‘stiefouder’	8
2.2. Wat wordt onder stiefouder verstaan?.....	11
2.3. Welke andere vormen van stiefouderschap zijn te onderscheiden?	12
2.3.1. Duurzaam samenwonen zonder samenlevingscontract.....	13
2.3.2. Duurzaam samenwonen met samenlevingscontract.....	13
2.3.3. Lat-relatie	14
2.4 Conclusie	15
3. Rechtspositie van de stiefouder in Nederland	16
3.1. Gezag en voogdij.....	16
3.1.1. Gehuwde ouders/geregistreerd partnerschap	16
3.1.2. Duurzaam samenwonen en gezag	18
3.1.3. Ontbinding huwelijk/geregistreerd partnerschap	18
3.1.4. Overlijden en voogdij.....	19
3.1.5. Plicht tot opvoeding	19
3.2. Levensonderhoud	20
3.2.2. Duurzaam samenwonen	22
3.2.3. Vruchtgenot.....	22

3.3. Recht op omgang en informatie	23
3.3.1. Recht op omgang.....	23
3.3.2. Recht op informatie	25
3.3.3. Duurzaam samenwonen	26
3.4. Recht op naam	27
3.4.1. Voornaam	27
3.4.2. Achternaam	27
3.4.3. Geslachtsnaamwijziging.....	28
3.5. Aansprakelijkheid.....	30
3.5.1. Initiatiefwetsvoorstel mr. C. Çörüz	31
3.6. Erfrecht	32
3.6.1. Versterferfrecht	32
3.6.2. Testamentair erfrecht.....	34
3.6.3. Duurzaam samenwonen	34
3.7. Partneradoptie.....	35
3.7.1. Rechtsgevolgen	35
3.7.2. In belang van het kind?	36
3.8. Conclusie.....	37
4. Rechtspositie van de stiefouder in het Verenigd Koninkrijk	37
4.1 Ouderlijk gezag en voogdij	38
4.1.1. Stiefouder	39
4.1.2. Voogdij.....	40
4.2. Levensonderhoud	42
4.3. Recht op omgang en informatie	42
4.3.1. Recht op omgang.....	42
4.3.2. Recht op informatie	44
4.4. Recht op naam	45
4.5. Wettelijke aansprakelijkheid	46
4.6. Erfrecht.....	47
4.6.1. Versterferfrecht	47
4.6.2. Testamentair erfrecht.....	49

4.7. Stiefouderadoptie	50
4.8. Conclusie.....	51
5. Conclusie en aanbevelingen.....	52
6. Lijst van verkort aangehaalde literatuur.....	60
7. Lijst van gebruikte internetbronnen	63
8. Jurisprudentie.....	65

Voorwoord

Met trots presenteer ik u mijn scriptie waarbij ik onderzoek heb gedaan naar de vraag of de rechtspositie van de stiefouder verbetering behoeft.

Graag wil ik een aantal mensen bedanken die mij tot steun zijn geweest tijdens het schrijven van deze scriptie.

Allereerst wil ik graag de heer Vlaardingebroek bedanken voor zijn begeleiding. Zonder hem had ik deze scriptie niet tot een goed einde kunnen brengen.

Mijn dank gaat ook uit naar Maaïke van Goethem voor het plaatsen van een aantal polls op haar website www.stichtingstiefmoeders.nl. Hierbij heeft zij mij inzicht gegeven hoe een stiefouder naar het recht kijkt.

Ten slotte wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun en liefde die ik tijdens mijn studie heb mogen ontvangen.

Huijbergen, november 2007

Marjolein van Put

1. Inleiding

1.1. Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het schrijven van deze scriptie was het lezen van het proefschrift van Mevrouw M.C.E.M. Draaisma. In haar boek ‘De stiefouder: stiefkind van het recht’, stelt Draaisma, dat het eigenlijk maar triest gesteld is met de rechtspositie van de stiefouder. Van een ‘systematisch doordachte evenwichtige rechtspositie’ zou volgens Draaisma geen sprake zijn.¹ De stiefouder wordt volgens haar rechtspositioneel nog steeds ‘stiefmoederlijk’ behandeld.² De wetgever heeft tot vandaag de dag namelijk verzuimd een definitie van het woord ‘stiefouder’ in de wet op te nemen. Uit art. 1:395 BW is wel af te leiden wat onder een stiefouder moet worden verstaan, maar een wettelijke bepaling ontbreekt thans nog steeds. De stiefouder zou volgens Draaisma meer plichten dan rechten hebben, waarbij de onderhoudsverplichting het zwaarst zou wegen. Aangezien ik mijn twijfels had bij deze constatering, heb ik nader onderzoek gedaan naar de rechtspositie van de stiefouder en gekeken of het echt zo slecht met de rechtspositie gesteld is.

1.2. Onderzoeksvraag

Om goed onderzoek te kunnen doen naar de bestaande rechtspositie van de stiefouder heb ik door middel van literatuuronderzoek de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: “Is de rechtspositie van de stiefouder voor verbetering vatbaar, en zo ja waar liggen dan de knelpunten en op welke wijze kan verbetering aangebracht worden?”.

Om tot beantwoording van deze vraag te komen, heb ik mij gericht op een zevental door Draaisma beschreven terreinen om de rechtspositie en de knelpunten zo nauwkeurig mogelijk weer te geven. Achtereenvolgens zijn dat: het gezag en de voogdij, de levensonderhoudverplichting, het recht op omgang en informatie, de aansprakelijkheid van art. 6:162 BW, het recht op naam, erfrecht en de partneradoptie.

Ter beantwoording van de centrale onderzoeksvraag heb ik zeven subvragen geformuleerd. De eerste vraag luidt: “Hoe is het rechtspositioneel geregeld met de stiefouder op het gebied van gezag en voogdij?”. Ten tweede: “Wat zijn de wettelijke regels met betrekking tot het voorzien in het levensonderhoud van het stiefkind?”. Ten derde: “Heeft de stiefouder recht op omgang met het stiefkind en recht op informatie over het stiefkind ingeval de relatie tussen de stiefouder en de ouder van het kind verbroken wordt?”.

¹ Draaisma 2001, p. 76.

² Draaisma 2001, p. 76.

Ten vierde: “Heeft de stiefouder de mogelijkheid de naam van het kind te veranderen en zo ja en op welke wijze kan verandering aangebracht worden?”. Ten vijfde: “Is de stiefouder aansprakelijk voor een onrechtmatige daad die het stiefkind begaat en wat is de reikwijdte van deze aansprakelijkheid?”. Ten zesde: “Erft het stiefkind van rechtswege van de stiefouder en hoe verhoudt zich dit tot de erfrechtelijke positie van de eigen kinderen van de stiefouder?”. En tot slot: “Op welke wijze kan een stiefouder het stiefkind adopteren?”.

1.3. Indeling

Na de introductie van de hoofd- en subvragen volgt hieronder de indeling van deze scriptie. In hoofdstuk twee zal worden stilgestaan bij de definitie van het woord ‘stiefouder’. Daarnaast zal de vraag beantwoordt worden wie er allemaal stiefouder te noemen zijn? Vervolgens kom ik in hoofdstuk drie toe aan de beschrijving van de rechtspositie van de stiefouder in Nederland. Zoals eerder aangegeven zal deze beschrijving plaatsvinden op een zevental onderwerpen, te weten het gezag en de voogdij, de levensonderhoudverplichting, het recht op omgang en informatie, de aansprakelijkheid van art. 6:162 BW, het recht op naam, erfrecht en de partneradoptie. Hoofdstuk vier staat in het teken van de beschrijving van de rechtspositie van de stiefouder in het Verenigd Koninkrijk. Hierbij zal de rechtspositie in Nederland vergeleken worden met de rechtspositie van de stiefouder in het Verenigd Koninkrijk om te zien of er wezenlijke verschillen bestaan. Deze scriptie zal worden afgesloten met een conclusie waarin de hoofdvraag zal worden beantwoord. Tevens zullen hierin een aantal aanbevelingen worden geformuleerd.

Veel leesplezier toegewenst!

2. De stiefouder

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op het negatieve imago dat nog steeds aan de stiefouder kleeft. Daarnaast zal besproken worden wie er volgens de wet ‘stiefouder’ zijn. Ik ben van mening dat we naast deze stiefouder nog andere stiefouders kennen. Deze zijn volgens de wet dan wel geen stiefouder, maar op grond van een duurzame affectieve relatie met de biologische/juridische ouder kunnen zij wel in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind. Zodoende kan het begrip ‘stiefouder’ op deze partners ook van toepassing zijn. Hierbij zal onderscheid worden gemaakt tussen de relatievormen als duurzaam samenwonen zonder contract, duurzaam samenwonen met contract en de lat-relatie.

2.1. Negatieve beeldvorming ‘stiefouder’

Het woord ‘stief’ komt van het (oud) Engelse woord ‘steop’. Dit betekent beroofd van de bloedband.³ Volgens de auteurs Van Berkel en Van Beuzekom heeft het woord ‘stief’ niet dat mysterieuze, onzichtbare draadje, wat zo bindend is bij een bloedband, dat vanuit instinct zorgt voor bescherming en liefde.⁴ De heer Van de Voort van de Kleij zegt dan ook dat de leden in een stiefgezin proberen, ook al zijn ze niet door bloedbanden verbonden, met elkaar samen te leven, terwijl talloze zichtbare en onzichtbare fricties actueel kunnen zijn of worden.⁵

De woorden ‘stiefouder’, ‘stiefkind’ en ‘stiefgezin’ zijn vandaag de dag nog steeds woorden die bedekt zijn met een negatieve lading. Het handwoordenboek van Van Dale geeft twee betekenissen bij het woord ‘stiefkind’. Enerzijds ‘kind, door een van de echtgenoten meegebracht in het huwelijk, in betrekking tot de tweede vader of moeder’ en anderzijds ‘mideelde persoon of zaak’.⁶ Ook de stiefmoeder moet het ontgelden, althans als naar het bijvoeglijk naamwoord ‘stiefmoederlijk’ gekeken wordt. Volgens Van Dale betekent ‘stiefmoederlijk’ namelijk liefdeloos en hardvochtig.⁷ Impliciet betekent dit dat een stiefmoeder een hartvochtige en liefdeloze ouder is die het stiefkind liever kwijt dan rijk is.

³Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid
Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid, WWW
<<http://www.opeigenkoers.nl/PDF/Stiefgezinnen.PDF>> (geraadpleegd op 23 maart 2007).

⁴Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid
Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid, WWW
<<http://www.opeigenkoers.nl/PDF/Stiefgezinnen.PDF>> (geraadpleegd op 23 maart 2007).

⁵Het mysterie stiefgezin onthuld
Het mysterie stiefgezin onthuld, WWW <<http://www.interactieconsult.nl/stiefgezin/mysterie.html>>
(geraadpleegd op 23 maart 2007).

⁶Sterkenburg en Verburg 1994, p. 961.

⁷Sterkenburg en Verburg 1994, p. 961.

Dit is natuurlijk bespottelijk, want de meeste stiefouders zijn verre van hartvochtig en liefdeloos en zullen liefdevol voor het stiefkind zorgen. In feite betekent het begrip ‘stief’ slechts dat men van een ‘eigen vader, moeder, kind’ beroofd is, ofwel dat deze ontbreekt.⁸ Het begrip is volgens Dijkstra dan ook niet meer, maar ook niet minder, dan een neutrale weergave van een bestaande feitelijke situatie en zegt niets over karakter respectievelijk houding van de stiefouder of het stiefkind als zodanig.⁹

Een duidelijke oorzaak voor de ontwikkeling naar een negatieve interpretatie van de begrippen ‘stiefkind’ en ‘stiefmoeder’ is niet concreet aan te wijzen, maar wellicht heeft het iets te maken met de mythen en sprookjes die in de loop der eeuwen van generatie op generatie zijn doorgegeven, zoals de sprookjes van Assepoester en Sneeuwwitje.¹⁰

Zit er een element van waarheid in deze sprookjes? Het antwoord op deze vraag kan bevestigend beantwoord worden. Het heeft namelijk te maken met de genetische band tussen moeder en kind. De band die moeder en kind samen hebben is uniek, zo uniek kan de band tussen het kind en de stiefouder (bijna) nooit zijn.¹¹ Deze unieke band is namelijk gebaseerd op een gezamenlijke geschiedenis, instinctieve biologische processen en herkenning van je eigen genen en eigenschappen.¹² Hetzelfde geldt voor de band met vader en kind. Met de eigen kinderen is er vaak toch een andere en veelal sterkere band dan met de stiefkinderen. Eigen kinderen zijn in het eigen lichaam van de ouder ontwikkeld: zij hebben jouw genen en jouw eigenschappen.¹³ En precies daarin bevindt zich, volgens Stichting Stiefmoeders Nederland, de kern van waarheid van de ‘boze’ stiefmoedermyste.¹⁴ De band met de stiefouder zal altijd anders zijn dan de band met de eigen ouder, hoe graag men ook zou willen dat de band hetzelfde is als met de eigen kinderen van de stiefouder.

⁸ Dykstra 2003, p. 202.

⁹ Dykstra 2003, p. 202.

¹⁰ Dykstra 2003, p. 203.

¹¹ De boze stiefmoeder,

De boze stiefmoeder, WWW

<<http://www.stichtingstiefmoeders.nl/800x600/index.php?module=basis&menuid=94>>

(geraadpleegd op 24 maart 2007).

¹² De boze stiefmoeder

De boze stiefmoeder, WWW

<<http://www.stichtingstiefmoeders.nl/800x600/index.php?module=basis&menuid=94>>

(geraadpleegd op 24 maart 2007).

¹³ De boze stiefmoeder

De boze stiefmoeder, WWW

<<http://www.stichtingstiefmoeders.nl/800x600/index.php?module=basis&menuid=94>>

(geraadpleegd op 24 maart 2007).

¹⁴ De boze stiefmoeder

De boze stiefmoeder, WWW

<<http://www.stichtingstiefmoeders.nl/800x600/index.php?module=basis&menuid=94>>

(geraadpleegd op 24 maart 2007).

De slechte reputatie van de stiefmoeder is niet alleen te vinden in sprookjes, maar ook in de mythen, die overigens al in de Griekse en Romeinse tijd speelden. Stiefmoeders hadden een slechte reputatie in zowel Athene als in Rome.¹⁵ In de Romeinse literatuur is de stereotypering van de stiefmoeder een weerspiegeling van de algemeen binnen deze samenleving heersende vrees voor de gevolgen van een mogelijk hertrouwen, waardoor de stiefmoeder tot zondebok gemaakt werd, aldus Draaisma.¹⁶ De stiefmoeder wordt gezien als gifmengster die de erfenis voor haar eigen kind tracht zeker te stellen.¹⁷ De negatieve benadering in de tijd van de Grieken en de Romeinen is voor een gedeelte gefundeerd in bestaande sociaal-economische factoren binnen de betreffende samenlevingen en in angsten en vooroordelen.¹⁸ In de literatuur is volgens Draaisma op die wijze een stereotypering ontstaan van karakters, waarbij de stiefmoeder de standaard werd om aan deze gevoelens uiting te geven en zo ook (mede) uiting te geven aan negatieve gevoelens en vooroordelen jegens vrouwen in het algemeen.¹⁹

Opvallend is wel dat er over de stiefvader in sprookjes minder negatief gedacht wordt dan over de stiefmoeder, althans ik ken geen sprookje waar een ‘boze’ stiefvader centraal staat. Desondanks hebben stiefvaders in het echte leven toch een slecht imago. Er heerst onder mensen vaak de gedachte dat zij enkel voor de vrouw komen en de kinderen hierbij op de ‘koop toe’ nemen. Stiefkinderen hebben in sommige gevallen totaal geen band met de stiefvader, omdat zij bijvoorbeeld vinden dat hij hun moeder van ze steelt. Alle aandacht van de moeder die voorheen naar de kinderen ging, moet worden verdeeld over de partner en de kinderen. Vaak voelen de kinderen zich ondergewaardeerd door de komst van de nieuwe partner van moeder. Daarnaast komen er ook regelmatig verhalen in het nieuws over stiefvaders met losse handjes. Mishandeling van stiefkinderen, zowel geestelijk als lichamelijk, soms met de dood tot gevolg, is niet nieuw in onze samenleving. Denk bijvoorbeeld aan de zaak van de vermoorde peuter Savanna.²⁰ Anno 2007 wordt dus nog steeds negatief gedacht over de stiefvader, of dit nu de stiefmoeder of stiefvader is.

¹⁵ Draaisma 2001, p. 211.

¹⁶ Draaisma 2001, p. 210.

¹⁷ Draaisma 2001, p. 210.

¹⁸ Draaisma 2001, p. 212.

¹⁹ Draaisma 2001, p. 212.

²⁰ Rechtbank 's-Gravenhage 21 juni 2005, *LJN* AT7856 en AT7853.

2.2. Wat wordt onder stiefouder verstaan?

De wet biedt geen expliciete definitie van het woord 'stiefouder'. Maar uit art. 1:395 BW is af te leiden wat onder een stiefouder moet worden verstaan. 'Een stiefouder is, onverminderd het bepaalde in artikel 395(a) van dit boek, alleen verplicht gedurende zijn huwelijk of zijn geregistreerd partnerschap levensonderhoud te verstrekken aan de tot zijn gezin behorende minderjarige kinderen van zijn echtgenoot of geregistreerde partner'. Volgens de wetgever is een stiefouder een individu die samen met een ander persoon, die al een minderjarig kind heeft, een huwelijk of geregistreerd partnerschap is aangegaan waarbij dat kind in het gezin verblijft. Een huwelijk of geregistreerd partnerschap is dus een constitutief vereiste.

Er kan zich de situatie voordoen dat iemand een huwelijk sluit of een geregistreerd partnerschap aangaat met een persoon die al een kind uit een vorige relatie heeft, maar waarbij het kind niet in het gezin verblijft. In eerste instantie lijkt er niets aan de hand, omdat de nieuwe partner, juridisch gezien, niet als stiefouder wordt gekwalificeerd. Het bestanddeel 'waarbij het kind in het gezin verblijft' ontbreekt immers. Stel dat de partner van de ouder niet van het bestaan van het minderjarige kind van de ouder afwist en ineens voor de deur staat. Vanwege het aangegane huwelijk/geregistreerd partnerschap wordt de partner van deze ouder van rechtswege tot stiefouder benoemd met alle (financiële) verplichtingen van dien.

Aan alle (mooie) dingen van het leven, kan ook weer een einde komen. Zo ook bij stiefouderschap. Stiefouderschap eindigt doordat het huwelijk/geregistreerd partnerschap met de moeder/vader van het stiefkind wordt ontbonden. Bij overlijden van de ouder wordt het huwelijk/geregistreerd partnerschap van rechtswege ontbonden.²¹ De stiefouder is dan niet meer verplicht om de tot zijn gezin behorende minderjarige kinderen op te voeden en te verzorgen. De financiële plicht tot het in levensonderhoud voorzien van de (minderjarige) kinderen komt dan eveneens te vervallen. Het kan in situaties erg onwenselijk zijn voor het kind dat de stiefouder, bij overlijden van de andere ouder, niet meer verplicht wordt om voor het kind te zorgen. Veel stiefouders zullen, al dan niet uit moreel oogpunt, toch de verzorging en opvoeding van de kinderen voor hun rekening nemen. Veelal zal er testamentair geregeld zijn wie in dit soort gevallen de verdere verzorging van de kinderen op zich zal nemen en hoe dat in financiële zin geregeld wordt. Er kan eventueel ook een voogdijverzekering zijn afgesloten die voorziet in een uitkering.

²¹ Zie art. 1:149 onder a BW en art 1:80c onder a BW.

Vaak zal toch de stiefouder de zorg op zich nemen, die het eigenlijk als zijn verplichting ziet om verder zorg te dragen voor de kinderen van zijn partner omwille van het destijds aangegane huwelijk of geregistreerd partnerschap. Er zullen echter ook stiefouders zijn die de kinderen als een te grote last beschouwen en de verdere verzorging aan een ander overlaten, omdat zij toch niet meer verplicht zijn te betalen voor de kinderen. De kinderen moeten dan naast het verlies van hun natuurlijke ouder ook nog de situatie verwerken dat de stiefouder niet meer voor hen wil zorgen. Zij zullen weer een (vertrouwens)band moeten opbouwen met een ander.

Essentieel voor het stiefouderschap is dat het kind 'in zijn gezin verblijft'. Komt aan het verblijf van het kind in het gezin een einde, dan eindigt daarmee ook stiefouderschap. Er komt dan tevens een einde aan de (financiële) verplichtingen van de stiefouder jegens het kind. Als het kind in een andere stad gaat studeren en daar op kamers gaat, dan eindigt het stiefouderschap natuurlijk niet. Het kind woont dan feitelijk gezien wel niet meer bij haar natuurlijke ouder en stiefouder, maar behoort nog wel tot het gezin. Zolang het kind dus tot het gezin behoort, althans totdat de leeftijd van achttien dan wel eenentwintig jaar bereikt is, heeft de stiefouder de financiële verplichting om in het levensonderhoud van het stiefkind te voorzien.

2.3. Welke andere vormen van stiefouderschap zijn te onderscheiden?

Sinds de jaren zeventig is er een stijging te zien van het aantal echtscheidingen. Van de huwelijken die in 2000 tot een einde kwamen, was vierenvieftig procent het gevolg van het overlijden van de man, zeventien procent het gevolg van het overlijden van de vrouw en zevenendertig procent het gevolg van echtscheiding.²² Vooral sinds de jaren '70 is te constateren dat personen naast het kiezen voor het huwelijk als samenlevingsvorm ook gaan samenwonen zonder een huwelijk te sluiten.²³ Volgens het CBS is het duurzaam (ongehuwd) samenwonen ongekend populair. Ondanks het feit dat het aantal huwelijkssluitingen in 2006 (drieënzeventigduizend) ten opzichte van 2005 (tweeënzeventigduizend) met duizend huwelijken is toegenomen, is er toch sprake van een recht evenredig dalende lijn in het aantal huwelijkssluitingen. In 1970 werden er namelijk nog honderdtwintigduizend huwelijk gesloten in tegenstelling tot de drieënzeventigduizend huwelijken in 2006.²⁴

²² Dykstra 2003, p. 8.

²³ Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 172.

²⁴ Culturele ervaring stimuleert het aantal huwelijken

Culturele ervaring stimuleert het aantal huwelijken, WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2007/2007-2130-wm.htm> > (geraadpleegd op 20 april 2007).

2.3.1. Duurzaam samenwonen zonder samenlevingscontract

Veel geliefden kiezen tegenwoordig voor duurzame samenwoning. Het totale aantal niet gehuwd samenwonenden (zowel de samenwonenden met kinderen als zonder kinderen) is in de loop der jaren aanzienlijk toegenomen. In 1995 waren er ‘slechts’ vijfhonderdduizend samenwonenden in tegenstelling tot de zeventhonderdvijftig ongehuwd samenwonenden in 2005.²⁵

Onder duurzaam samenwonen wordt verstaan: het samenwonen tussen personen die een duurzame gemeenschappelijke huishouding voeren.²⁶ Bij duurzaam samenwonen, kan er mijn inziens ook sprake zijn van een stiefouder. Er kan zich de situatie voordoen dat een man al jarenlang een relatie heeft en samenwoont met een vrouw die al een minderjarig kind heeft uit een vorige relatie. De samenwoning is duurzaam in die zin dat hun huishouding gemeenschappelijk is, de man het kind altijd naar en van school brengt/haalt, wegbrengt naar vriendjes en sportactiviteiten. Eigenlijk heeft de man de volledige rol van de eigen vader overgenomen. Zodoende kan deze man ‘family life’ hebben met het kind en andersom.²⁷ Het kind ziet de man als ‘vader’ en de man voelt zich ook ‘vader’ over het kind. In feite wordt aan alle bestanddelen van art. 1:395 BW voldaan, behalve de eis van het huwelijk of geregistreerd partnerschap. De samenwoners bevinden zich in de situatie dat een huwelijk of geregistreerd eigenlijk nog slechts een formaliteit is. Mede op grond van de nauwe persoonlijke betrekking tussen de partner van de ouder en het kind, kan er dus mijns inziens sprake zijn van een stiefouder, niet zijnde een pleegouder.

2.3.2. Duurzaam samenwonen met samenlevingscontract

In sommige gevallen stellen partners bij duurzaam samenleven een samenlevingscontract op. Hierin maken ze afspraken omtrent het gebruik van (elkaars) goederen, over gemeenschappelijke aanschaffingen, bijdragen in de kosten van de huishouding, vakantie, culturele genoegens en de kosten van het wonen.²⁸ Als er in de samenlevingsverhouding kinderen zijn, kunnen afspraken gemaakt worden betreffende opvang en verzorging van deze kinderen.²⁹

²⁵ Minder huwelijken na samenwonen

Minder huwelijken na samenwonen, WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2006/2006-1917-wm.htm> > (geraadpleegd op 20 april 2007).

²⁶ Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 172.

²⁷ Zie art. 8 EVRM.

²⁸ Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 175.

²⁹ Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 175.

Een van de grondbeginselen van het contractenrecht is de contractsvrijheid. Dit houdt in de eerste plaats in dat ieder in beginsel vrij is om zelf te bepalen met wie hij een overeenkomst sluit; het tweede aspect ziet op de vrijheid om zelf de inhoud van een overeenkomst te bepalen.³⁰ Betrekken we de contractvrijheid op het samenlevingscontract dan betekent dit dat de ouder en de partner zelf kunnen bepalen wat er in het contract komt te staan. Zij kunnen zelf bepalingen opstellen betreffende de opvoeding en verzorging van de kinderen. Op deze manier kan via het contract worden bepaald dat aan de partner dezelfde verplichtingen worden opgelegd als aan de stiefouder. Zij kunnen in het contract gezamenlijk overeenkomen dat de financiële verzorging en opvoeding van de kinderen mede voor rekening van de partner zal komen.

De vraag is echter of de bepalingen in dit contract wel rechtens afdwingbaar zijn? In principe geldt bij contractbreuk/wanprestatie art. 6:74 BW. De niet-nakoming kan worden toegerekend aan de schuldenaar met als gevolg de verplichting tot betaling van schadevergoeding of tot betaling van hetgeen in de samenlevingsovereenkomst is overeengekomen.³¹ Het antwoord op deze vraag zal toch ontkennend moeten worden beantwoord. Als de partner besluit de financiële bepalingen uit het contract niet na te komen, dan zij dat zo. De andere levensgezel zal weinig tot niets kunnen doen om de partner tot betalen te dwingen.

2.3.3. Lat-relatie

De letters 'L', 'A' en 'T' staan voor 'Living Apart Together'. De personen in een latrelatie hebben een monogame relatie, maar leven echter gescheiden van elkaar in een aparte woning. Een lat-relatie kan niet als een samenlevingsverband worden beschouwd, omdat het element van een duurzame gemeenschappelijke huishouding in deze relatie ontbreekt.³² In sommige gevallen is er dan wel geen duurzame gemeenschappelijke huishouding, maar kan het wel zijn dat de partner en het kind een goede relatie hebben opgebouwd.

Is het verstandig om de grens van stiefouderschap zo ver op te rekken dat de partner van de ouder in een lat-relatie ook onder het begrip 'stiefouder' valt? Naar mijn mening dient hier voorzichtig en terughoudend mee worden om gegaan. Een lat-relatie heet niet voor niets een lat-relatie. Vaak ontbreekt het aspect van de duurzame en affectieve relatie met de ouder van het kind. Wegens het ontbreken van het element van een duurzame gemeenschappelijke huishouding, groeien de kinderen ook niet op in de relatie tussen de ouder en de partner.

³⁰ Hijma, Van Dam, Van Schendel en Valk 2004, p. 183.

³¹ Brunner en De Jong 2004, p. 144.

³² Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 172.

Het CBS heeft in 2004 onderzoek gedaan naar personen met een lat-relatie. Hieruit bleek dat ruim vier op de tien veertigers en zelfs ruim zeven op de tien 50-plussers kiezen voor een lat-relatie.³³ In totaal zijn er ongeveer 125 duizend personen met een lat-relatie in de leeftijd van 30 tot 60 jaar.³⁴ Het merendeel van deze mensen geeft aan dat het behoud van hun vrijheid de belangrijkste reden is om voor een lat-relatie te kiezen. Gezien de vrijheid die partners in een lat-relatie graag willen behouden, is het niet verstandig om deze personen te verplichten om financiële zorg te dragen voor de kinderen van de ouder.

Naast de financiële plicht voor de stiefouder, zijn er ook rechten die de stiefouder toekomen. Als men van mening is dat de partner in de lat-relatie wel als stiefouder moet worden gezien, dan betekent dit, dat deze partner recht op omgang heeft met het kind alsmede recht op informatie. Ik deel deze mening echter niet. Zoals ik al eerder aangaf heet een lat-relatie niet voor niets een lat-relatie. Als de partners dit recht hadden willen effectueren dan hadden zij wel voor een andere relatievorm gekozen waarbij de partner en het kind van de ouder wel in een nauwe persoonlijke betrekking met elkaar staan en ‘family life’ kunnen ontwikkelen. Deze ‘nauwe persoonlijke betrekking’ is namelijk een van de vereisten van art. 1:377f en 1:377b BW. Het zal in een lat-relatie moeilijk zijn om ‘family life’ te hebben met het kind.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gezien dat de stiefouder tegenwoordig nog steeds een slecht imago heeft. Dit heeft ondermeer te maken met de mythen en de sprookjes over de ‘boze stiefmoeder’. Daarnaast biedt de wet ook geen expliciete definitie van het begrip stiefouder, maar zou dit eigenlijk wel moeten doen. De wetgever heeft enkel de gehuwd partner en geregistreerd partner tot stiefouder willen benoemen. Hij heeft hierbij geen rekening gehouden met de ontwikkelingen op het gebied van relaties. Ook bij het duurzaam samenleven van partners kan de partner ‘family life’ ontwikkelt hebben met het kind, zodat zij in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot elkaar. Om die reden kan het best verdedigbaar zijn om deze partner ook tot stiefouder te benoemen, met alle rechten en plichten van dien.

³³ Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie
Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie,
WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1379-wm.htm>> (geraadpleegd op 20 april 2007)

³⁴ Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie
Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie,
WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1379-wm.htm>> (geraadpleegd op 20 april 2007)

3. Rechtspositie van de stiefouder in Nederland

In dit hoofdstuk van deze scriptie staat de rechtspositie van de Nederlandse stiefouder centraal. Hierbij komen een zevental onderwerpen aan bod. Op het gebied van gezag zal de vraag beantwoordt worden hoe het rechtspositioneel geregeld is met de stiefouder op het gebied van gezag en voogdij. Wat betreft de verplichting tot voorzien in het levensonderhoud van het stiefkind, zullen de verschillende wettelijke grondslagen van de verplichting tot het voorzien in het levensonderhoud van het stiefkind behandeld worden. In paragraaf drie staat de vraag centraal of de stiefouder recht op omgang heeft met het stiefkind en recht op informatie over het stiefkind wanneer de relatie tussen de stiefouder en de ouder van het kind verbroken wordt. Vervolgens zal in paragraaf vier het naamrecht besproken worden met inbegrip van de mogelijkheden van voornaam- en geslachtsnaamwijzigingen. In de volgende paragraaf betreffende het aansprakelijkheidsvraagstuk gaat het om de vraag of een stiefouder aansprakelijk kan worden gesteld door onrechtmatig gepleegde gedragingen van zijn stiefkind. Vervolgens zullen op erfrechtelijk vlak de mogelijkheden besproken worden waarbij de stiefouder kan erven van zijn stiefkind en andersom. Ten slotte zal de partneradoptie door de stiefouder nader worden toegelicht.

3.1. Gezag en voogdij

3.1.1. Gehuwde ouders/geregistreerd partnerschap

Ouders oefenen gedurende hun huwelijk of geregistreerd partnerschap van rechtswege gezamenlijk het gezag uit over hun minderjarige kinderen (art. 1:251 en 1:253aa BW). De stiefouder daarentegen zal nimmer van rechtswege het gezamenlijk gezag uitoefenen met de ouder van het kind, tenzij de stiefouder het kind natuurlijk adopteert. Sinds 1 januari 1998 kan de stiefouder samen met de ouder met gezag, de rechter om gezamenlijk gezag ex art. 1:253t BW verzoeken. Alvorens tot het verzoek kan worden overgegaan, zal de ouder van het kind alleen het gezag moeten hebben uitgeoefend en daarnaast zal de stiefouder in familierechtelijke betrekking tot het kind moeten staan. Van deze ‘nauwe persoonlijke betrekking’ kan sprake zijn als de stiefouder gedurende een ruime periode het kind samen met de ouder heeft opgevoed.

Het is niet per definitie zo dat de rechter een ‘nauwe persoonlijk betrekking’ aannemelijk acht wanneer er een geruime tijd voor het kind is gezorgd; voornamelijk zal moeten worden gekeken hoe het kind de relatie met de stiefouder ervaart.³⁵ Een stiefouder kan geruime tijd de zorg voor het kind op zich genomen hebben, maar het is in mijn ogen zeer belangrijk dat de toewijzing van het gezag ook daadwerkelijk in belang van het kind is. Het kind kan bij de rechter aangeven hoe hij/zij de relatie met de stiefouder beleeft/ervaart. Indien het kind graag wordt verzorgd en opgevoed door de stiefouder en de stiefouder accepteert als ‘vader’ of ‘moeder’ zal dit voor de rechter een indicatie kunnen zijn om het gezamenlijk gezag toe te wijzen.

De rechter wijst het verzoek slechts toe (art.1:253t lid 2 BW), indien de ouder en de stiefouder op de dag van het verzoek gedurende tenminste een aaneengesloten periode van een jaar onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek gezamenlijk de zorg voor het kind hebben gehad. Daarnaast moet de ouder die het verzoek doet op de dag van dit verzoek gedurende tenminste een aaneengesloten periode van drie jaar alleen met het gezag belast zijn geweest. Zijn deze voorwaarden vervuld, dan kan de rechter alsnog het verzoek afwijzen indien, mede in het licht van de belangen van de andere ouder, gegronde vrees bestaat dat bij inwilliging de belangen van het kind zouden worden verwaarloosd (art.1: 253t lid 3 BW).

De stiefouder zal dus samen met de ouder met gezag het verzoek ex art. 1:253t BW moeten doen. Tevens zal de ouder met gezag toestemming tot de uitoefening van het gezamenlijk gezag moeten geven. In het overgrote deel van de gevallen zal dit geen problemen opleveren, omdat de partner van de stiefouder veelal met het gezag belast zal zijn wanneer zij samen het verzoek van art. 1:253t BW doen. In het geval dat het gezag niet bij de partner van de stiefouder berust, wordt het moeilijk. Deze ouder zal wellicht geen toestemming geven voor gezagsuitoefening door de andere ouder met diens nieuwe partner. Het verzoek van de ouder met gezag om art. 1:253t BW kan namelijk ten koste gaan van de belangen van de andere ouder, omdat deze ouder daarmee de mogelijkheid wordt ontnomen om gezag over het kind te kunnen uitoefenen.³⁶ Men geeft als moeder/vader niet snel het gezag uit handen aan de andere ouder met diens nieuwe partner.

Het gezamenlijk gezag kan niet worden toegekend wanneer er sprake is van onbevoegdheid tot het gezag of wanneer een of beide ouders in de onmogelijkheid verkeren tot het gezag. Tevens kan het gezag niet worden toegekend bij onbekendheid van het bestaan of onbekendheid met de verblijfplaats van een of beide ouders (art. 1:253t lid 4 BW).

³⁵ Draaisma 2001, p.18.

³⁶ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 282.

3.1.2. Duurzaam samenwonen en gezag

In het voorgaande hoofdstuk heb ik betoogd dat bij duurzaam samenwonen de partner ook als stiefouder zou kunnen worden gezien, indien deze partner in een nauwe en persoonlijke betrekking staat tot het kind. Als deze samenwonende partner als stiefouder zou kunnen worden gezien, zal de wetgever het dan ook niet mogelijk moeten maken om deze partner met het gezag te belasten? Naar mijn mening zal deze vraag bevestigend moeten worden beantwoord als er sprake is van een duurzame en gemeenschappelijke huishouding waarbij de partner de feitelijke zorg reeds op zich heeft genomen. Wanneer de partner bovendien voldoet aan het criterium van de nauwe persoonlijke betrekking, moet gezagstoekenning mogelijk zijn.

3.1.3. Ontbinding huwelijk/geregistreerd partnerschap

Wordt het huwelijk of geregistreerd partnerschap ontbonden, dan blijven de ouders van rechtswege gezamenlijk het gezag over de kinderen uitoefenen. Zowel vader als moeder kan de rechter om eenhoofdig gezag verzoeken, mits dit in het belang van het kind is (art. 1:251 lid 2 BW). Ook bij ontbinding van het huwelijk of geregistreerd partnerschap van de ouder met de stiefouder is het verzoek tot eenhoofdig gezag mogelijk.³⁷ Indien na de ontbinding het gezag zal worden toegewezen aan de stiefouder kan de andere ouder (die niet het gezag uitoefende) worden gepasseerd. Om dit te voorkomen wordt aan die andere ouder alsnog de mogelijkheid geboden om de rechter te verzoeken om hem/haar alsnog te belasten met het gezag over het minderjarige kind.³⁸

Mijn inziens zou de stiefouder niet te snel het gezag alleen over de minderjarige kinderen uit mogen oefenen. Een kind heeft twee ouders die het gezag kunnen uitoefenen en daarom moet eerst aan hen de mogelijkheid worden geven om voor het kind te zorgen. Mochten de ouders niet in de gelegenheid zijn het gezag uit te oefenen, dan kan men bij de stiefouder aankloppen. De stiefouder is immers stiefouder en zijn rol zal altijd gezien moeten worden in relatie tot de echte ouder.

³⁷ Draaisma 2001, p. 19.

³⁸ Draaisma 2001, p. 20.

3.1.4. Overlijden en voogdij

Na de dood van de ouder die samen met de stiefouder het gezag uitoefende, oefent de stiefouder van rechtswege de voogdij over de kinderen uit (art. 1:253x lid 1 BW). Om de overlevende ouder niet te passeren, kan de rechtbank op verzoek van de overlevende ouder te allen tijde bepalen dat deze ouder alsnog met het gezag wordt belast (art. 1:253x lid 2 BW).

Het belang van het kind staat voorop, dat wil zeggen dat de rechter alleen tot gezagswijziging overgaat als dit ook daadwerkelijk in het belang van het kind is.³⁹ Hetzelfde geldt in de situatie van gezamenlijk ouderlijk gezag. Na overlijden van de ouder oefent de langstlevende ouder van rechtswege het gezag uit (art. 1:253f BW).

In de situatie dat de stiefouder niet gezamenlijk met de reeds overleden ouder het gezag over het kind heeft uitgeoefend, kan de rechter besluiten om de stiefouder alsnog het gezag toe te kennen ex art. 1:253g BW. Art. 1:253g BW spreekt over een ‘derde die met het gezag kan worden belast’. Dat betekent dat de duurzaam samenlevende partner van de overleden ouder, mijns inziens ook stiefouder te noemen, met het gezag kan worden belast. Een in mijn ogen wenselijke vooruitgang gezien het feit dat een stiefouder, in een duurzame gezinssituatie, medeopvoeder is waardoor hij/zij ‘family life’ met het stiefkind kan ontwikkelen.

3.1.5. Plicht tot opvoeding

Zowel de stiefouder met gezag (ex art. 1:253t BW) als de juridische ouders zijn verplicht om het kind op te voeden en te verzorgen (art. 1:253t jo. 1:253v lid 1 jo. 1:247 BW). Voor de stiefouder zonder gezag kan een verzorgings- en opvoedingsplicht ontleend worden aan art. 1:82 BW. Draaisma meent dat voor de stiefouder ook een opvoedingsplicht ex art. 1:248 jo 1:247 lid 2 te onderscheiden is, ook al heeft de wetgever enkel de intentie gehad dit artikel in te voeren voor de pleegouders.⁴⁰ De wetgever heeft via art. 1:248 jo 1:247 lid 2 BW voor de opvoeder zonder gezag een verzorgings- en opvoedingslicht in de wet opgenomen. Naar de letter van de wet gekeken, maakt de wetgever het zelfs voor de partner in een duurzame gemeenschappelijke huishouding mogelijk om met de verzorgings- en opvoedingsplicht belast te worden. De wet spreekt in art. 1:248 BW namelijk over degene zonder gezag, zodat hier ook de samenwonende partner van de ouder onder zou kunnen vallen.

³⁹ Van den Berg en Van Raak-Kuiper 2004, p. 113.

⁴⁰ Draaisma, p. 20 en 21.

In de situatie dat de stiefouder duurzaam met de ouder (met gezag) samenleeft en beiden een duurzame gezinssituatie met het kind vormen, is het mijns inziens verdedigbaar dat deze plicht bestaat.

Op grond van art. 1:82 BW zijn echtgenoten verplicht elkanders kinderen te verzorgen en op te voeden. Over de opvoeding van de kinderen kunnen de opvoeders van mening verschillen. Bij een dergelijk verschil kunnen de ouders die gezamenlijk het gezag hebben, dus ook de stiefouder ex art. 1:253t BW, het geschil voorleggen aan de rechter. De wet spreekt in dit artikel enkel over de ouders in de situatie van gezamenlijk gezag. In de situatie dat de ouders van het kind na de echtscheiding van rechtswege gezamenlijk het gezag uitoefenen, maar waarbij het kind in het gezin van de ouder en zijn nieuwe echtgenoot (stiefouder) verblijft, heeft de stiefouder de mogelijkheid van art. 1:253a BW niet. Wanneer het kind in het gezin van de stiefouder verblijft, is hij/zij verplicht het kind te verzorgen en op te voeden ex art. 1:82 BW. Maar omdat de stiefouder niet het gezag heeft over het kind, kan hij bij een verschil van mening over de opvoeding, het geschil niet voorleggen aan de rechter. Ik ben van mening, dat art. 1:253a BW dan ook uitgebreid moet worden, zodat ook de stiefouder zonder gezag het geschil aan de rechter kan voorleggen.

3.2. Levensonderhoud

Voor de stiefouder geldt de onderhoudsplicht van art. 1:395 BW. Deze verplichting geldt voor de tot zijn gezin behorende minderjarige kinderen van zijn/haar echtgenoot of geregistreerde partner en alleen gedurende het huwelijk of geregistreerd partnerschap. De stiefouder is daarnaast verplicht te voorzien in de kosten van levensonderhoud en studie van de tot zijn gezin behorende meerderjarige kinderen van zijn/haar echtgenoot of geregistreerd partner (art. 1:395a lid 2 jo. lid 1 en 1:82 BW).

De onderhoudsverplichting van art. 1:395 en 1:395a BW geldt in de gevallen dat de stiefouder met de ouder is gehuwd of een geregistreerd partnerschap is aangegaan. Dit betekent dat als er een einde komt aan het huwelijk dan wel geregistreerd partnerschap de onderhoudsverplichting komt te vervallen. Op dit punt zit een duidelijk verschil met de onderhoudsverplichting van de “echte” ouders (art. 1:392 BW). De ouders zullen in levensonderhoud van het kind moeten voorzien totdat het kind de leeftijd van eenentwintig jaar bereikt (art. 1:395a BW). Wordt het huwelijk of geregistreerd partnerschap van de ouders ontbonden door (echt)scheiding, dan loopt de onderhoudsverplichting in principe door gezien het feit dat het gezamenlijk gezag ook doorloopt (art. 1:252 lid 2 BW).

Zou de onderhoudsplicht voor de stiefouder zonder gezag na (echt)scheiding met de ouder ook door moeten lopen? Neen, de stiefouder heeft destijds niet om gezamenlijk gezag gevraagd, zodat een voortdurende onderhoudsplicht onrechtvaardig zou zijn. De stiefouder is alleen verplicht gedurende zijn huwelijk of geregistreerd partnerschap te voorzien in het levensonderhoud en studiekosten van het kind (art. 1:395 en 1:395a BW).

Wanneer de stiefouder het gezamenlijk gezag heeft met de ouder, dan is de stiefouder, naast art. 1:395 en 395a BW, onderhoudsplichtig op grond van art. 1:253w BW. Wordt het gezamenlijk gezag beëindigd door een rechterlijke uitspraak of door overlijden van een ouder, dan duurt de onderhoudsplicht voort voor eenzelfde termijn als het gezamenlijk gezag heeft geduurd, aldus art. 1:253w BW. Als er een einde is gekomen aan de gezamenlijke gezagsuitoefening doordat het kind de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, kan de onderhoudsverplichting voortduren tot het eenentwintigste levensjaar van het kind wanneer het kind besluit te gaan studeren. De rechter kan, op verzoek van de ouder of de partner, echter besluiten dat het wenselijk is dat de onderhoudsverplichting langer duurt dan de periode dat de ouder en de partner gezamenlijk het gezag hebben uitgeoefend. De onderhoudsverplichting van art. 1:253w duurt maximaal tot het moment dat het kind eenentwintig is geworden.

Komt een ouder of stiefouder zijn verplichting tot voorziening in de kosten van verzorging en opvoeding niet of niet behoorlijk na, dan kan de andere ouder of voogd de rechtbank verzoeken het bedrag te bepalen dat deze ouder of stiefouder ten behoeve van het kind zal moeten uitkeren (art. 1:406 lid 1 BW). De stiefouder kan de rechter niet verzoeken om een bedrag te bepalen dat zal moeten worden uitgekeerd, waardoor Draaisma zich afvraagt of de stiefouder ook om vaststelling moet kunnen vragen.⁴¹ Mijns inziens moet de stiefouder dit recht ook toekomen. Wanneer de andere ouder weigert te betalen, betekent dat de partner van de stiefouder samen met de stiefouder meer moeten bijdragen aan de kosten van levensonderhoud en verzorging. Dit kan onwenselijke situaties met zich meebrengen, omdat de stiefouder wellicht ook nog (financieel) moet zorgen voor eventuele andere kinderen. Als de andere ouder besluit niet meer bij te dragen in de kosten van verzorging en opvoeding van zijn kind, is het wenselijk dat de stiefouder ook het verzoek krachtens art. 1:406 lid 1 BW moet kunnen doen.

⁴¹ Draaisma 2001, p. 31.

3.2.2. Duurzaam samenwonen

Voor ouders die niet met elkaar zijn getrouwd of gehuwd zijn geweest is er tevens de mogelijkheid om gezamenlijk het ouderlijk gezag over de minderjarige kinderen uit te oefenen via een aantekening in het gezagsregister (art. 1:252 lid 1 jo. 244 BW). Zij zullen op grond van art. 1:392 BW verplicht zijn om het kind in de kosten van levensonderhoud te voorzien. Dit gaat echter niet op voor de ouder die een ‘duurzame gemeenschappelijke huishouding’ voert met de nieuwe partner.⁴² Voor de nieuwe partner van de ouder, naar mijn mening ook stiefouder te noemen, bestaat geen juridische onderhoudsplicht. De nieuwe partner zal wellicht bewust niet willen huwen of een geregistreerd partnerschap willen aangaan met de ouder van het kind, omdat hij/zij dan anders verplicht wordt om voor het kind te betalen. Deze partner ziet het kind niet als zijn (stief)kind en wil zodoende ook niet in levensonderhoud van het kind voorzien. Ingeval het kind in het gezin van de ouder en de duurzaam samenlevende partner verblijft, is het niet te voorkomen dat de partner niet (gedeeltelijk) in het levensonderhoud van het stiefkind voorziet. Het is bijvoorbeeld niet (altijd) mogelijk om alle boodschappen waar het kind van zal profiteren apart te kopen. Zou men in deze duurzame gezinssituatie de partner moeten verplichten om het kind volledig in het levensonderhoud te voorzien? Nee, naar mijn overtuiging gaat dat te ver. De ouder en de partner hebben bewust gekozen voor samenwonen en niet te huwen, zodat de consequenties van dit huwelijk de partner bespaard moet blijven en er geen onderhoudsverplichting voor de “stiefouder” kan ontstaan.

3.2.3. Vruchtgenot

Voor de stiefouder geldt, evenals voor bloedverwanten, het matigingsrecht van art. 1:399 BW. Matiging is mogelijk als door middel van zodanige gedragingen van het kind verstrekking van levensonderhoud naar redelijkheid niet of niet ten volle kan worden gevegd. Daarnaast heeft de stiefouder, belast met het gezamenlijk gezag, vruchtgenot over het vermogen van het stiefkind (art. 1:245 lid 5 jo. 1:253v jo. 1:253l BW).⁴³ De ouders van het kind hebben vruchtgenot krachtens art. 1:253l BW.

⁴² Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 172.

⁴³ Draaisma 2001, p. 28.

Voor de stiefouder zonder gezamenlijk gezag bestaat de mogelijkheid van vruchtgenot ter compensatie van de kosten voor levensonderhoud van het kind, niet. De stiefouder, die na overlijden van de ouder van rechtswege voogd is geworden ex art. 1:253x BW, heeft eveneens geen vruchtgenot over het vermogen van het stiefkind.⁴⁴

Ingeval de stiefouder (zonder gezag) geen vruchtgenot heeft over het vermogen van het kind, maar waarbij het kind wel inkomsten uit zijn/haar vermogen geniet, mag de rechter hiermee rekening houden als hij/zij het bedrag vaststelt dat de stiefouder voor het levensonderhoud van het kind zal moeten voldoen?⁴⁵ Stiefouders zonder gezamenlijk gezag missen het wettelijk vruchtgenot over het vermogen van het kind, zodat hij/zij hieruit ook geen opbrengsten genieten die zij kunnen gebruiken voor het levensonderhoud van het stiefkind, aldus Draaisma.⁴⁶ “Het feit dat het kind eigen inkomsten uit het vermogen zou hebben, is naar de mening van Van Mourik, niet medebepalend voor de uiteindelijke bijdrage door de stiefouder”.⁴⁷ Draaisma haalt ook de zienswijze van Minkenhof aan: “kinderen met een groot vermogen, waarvan de inkomsten toereikend zijn om te voorzien in de kosten van hun verzorging en opvoeding, kunnen geen financiële bijdrage voor hun levensonderhoud van hun (stief)ouders verlangen”.⁴⁸ Op dit punt deel ik de mening van Minkenhof. Indien een kind voldoende middelen heeft om zichzelf in levensonderhoud te voorzien, dan zou de financiële bijdrageplicht van de stiefouder ter zijde moeten worden geschoven.

3.3. Recht op omgang en informatie

3.3.1. Recht op omgang

De sociaal ouders, zoals ex-stiefouders, ex-pleegouders en ex-gezamenlijk gezag ouders (art.1:253t BW), kunnen de rechter via art. 1:377f BW verzoeken een omgangsregeling met het kind in rechte vast te stellen. Zij zullen dan wel in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind moeten staan en onderzocht zal moeten worden of een omgangsregeling ook daadwerkelijk in het belang van het kind is.

⁴⁴ Draaisma 2001, p. 28-29.

⁴⁵ Draaisma 2001, p. 28.

⁴⁶ Draaisma 2001, p. 28.

⁴⁷ Draaisma 2001, p. 28.

⁴⁸ Draaisma 2001, p. 28 en Personen- en familierecht, Titel 17 (Minkenhof, Wortmann), art. 395, aantekening 3.

De biologische vader van het kind kan evenals de stiefouder een recht op omgang verzoeken via art. 1:377f BW. De Hoge Raad heeft hiertoe beslist in het arrest van 10 november 1989: “Er moeten bijkomende omstandigheden zijn waardoor de relatie tussen de ouder en het kind als ‘family life’ kan worden aangemerkt”.⁴⁹ Bij bijkomende omstandigheden kan gekeken worden hoe de relatie tussen de vader en de moeder van het kind voor de geboorte in elkaar zat en de relatie die na de geboorte met het kind is opgebouwd.⁵⁰

De ouder zonder gezag kan een omgangsregeling verzoeken via art. 1:377a BW indien hij/zij in familierechtelijke betrekking staat tot het kind (art. 1:198 en 1:199 BW). Een omgangsregeling zal door de rechter niet altijd gehonoreerd worden. De gronden waarop de rechter een omgangsregeling zal weigeren, zijn opgenomen in art. 1:377a lid 3 sub a tot en met d BW. Ingeval van gezamenlijke gezagsuitoefening, door stiefouder en ouder, kan de rechter op verzoek van de ouders of een van hen een regeling vaststellen betreffende de omgang tussen het kind en de ouder bij wie het kind zijn gewone verblijfplaats niet heeft (art. 1:377h BW).

Wil het verzoek tot een omgangsregeling voor de stiefouder kans van slagen hebben, dan zal hij/zij moeten aantonen dat hij/zij ‘family life’ heeft gehad met het kind en dat een omgangsregeling ook in beider belang is. Naar mijn overtuiging zit hier het probleem. Een omgangsregeling hoeft niet per definitie in het belang van het kind te zijn. Het kind kan namelijk, naast de stiefouder, nog twee ouders hebben, die het kind ook mede opvoeden en verzorgen. Deze kunnen zodoende ook een substantiële rol spelen in het leven van het kind. Het is dan maar de vraag of de omgangsregeling tussen de stiefouder en het stiefkind toegevoegde waarde heeft. Afhankelijk van de termijn van zorg kan betoogd worden dat een omgangsregeling tussen de stiefouder en het kind toegevoegde waarde heeft. Een langere termijn van zorg voor het kind kan een indicatie zijn dat omgang gewenst is.

Het Hof in Amsterdam heeft in mei 2006 bepaald dat een omgangsregeling tussen de grootouders en een kind mogelijk is. Volgens het Hof is het belangrijk “dat contact tussen de kinderen en de familie van vaderszijde wordt hersteld, omdat het in het belang is van hun ontwikkeling dat zij de familie van zowel moederszijde als vaderszijde leert kennen. Dit geldt temeer nu ook de omgang tussen de vader en de kinderen is verbroken, waardoor diens familie volledig uit het beeld dreigt te raken”.⁵¹ De grootouders zullen wel in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind moeten staan wil het verzoek kans van slagen hebben.⁵²

⁴⁹ HR 10 november 1989, *NJ* 1990, 628.

⁵⁰ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 354 en HR 29 september 2000, *NJ* 2000, 654.

⁵¹ Hof Amsterdam 18 mei 2006, *LJN* AY 3589.

3.3.2. Recht op informatie

Voor de stiefouder is het recht op informatie niet in de wet opgenomen. Dit in tegenstelling tot de ouder met gezag. De ouder met gezag zal de ouder zonder gezag op de hoogte moeten stellen omtrent gewichtige aangelegenheden met betrekking tot de persoon en het vermogen van het kind en zal de andere ouder moeten raadplegen bij gewichtige aangelegenheden en beslissingen over het vermogen van het kind (art. 1:377b lid 1 BW). De wetgever heeft dus slechts een informatie- en consultatierecht voor de ouder zonder gezag in de wet willen opnemen.

Toch is het ook voor de stiefouder mogelijk om geïnformeerd en geconsulteerd te worden over zijn stiefkind. In een arrest van het Hof in Leeuwarden is het recht op informatie door de stiefouder aanvaard.⁵³ Het huwelijk van de moeder en vader van het in 1991 geboren kind werd ontbonden. Vervolgens leefde de moeder zeseneenhalf jaar samen met een andere man die het kind ook verzorgde en opvoedde. Inmiddels is ook deze relatie beëindigd en wonen moeder en kind bij de nieuwe partner van de moeder. De man met wie zij zeseneenhalf jaar heeft samengewoond wil graag informatie over het kind ontvangen, omdat hij naar eigen zeggen “jarenlang materieel en immaterieel gezorgd heeft voor het kind, zodat hij hierdoor een sterke band met het kind ervaart en dat om die reden informatie gewenst is”.⁵⁴ Daarnaast ziet de man het kind als een eigen kind gezien het feit dat hij geld opzij zet voor de studiekosten van het kind. Het Hof verwijst naar de wetgeschiedenis: “uit de wetgeschiedenis op art. 1:377b en f BW blijkt dat de vraag of het recht op informatie moet worden uitgebreid tot de categorie personen die in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind, maar ondanks het feit dat dit onderwerp in de Kamerstukken aan de orde is geweest, vond de Staatssecretaris van Justitie een aparte regeling van het recht op informatie niet noodzakelijk”.⁵⁵ “Met verwijzing naar een arrest van de HR⁵⁶ ging de staatssecretaris ervan uit dat wat geldt voor een verwekker die aan het criterium van ‘family life’ van art. 8 EVRM voldoet, ook geldt voor anderen die in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind”.⁵⁷

⁵² HR 29 maart 2002, *NJ* 2002, 269 en Hof Den Bosch 22 oktober 1997, *NJ* 1998, 597.

⁵³ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, 0000296 en Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

⁵⁴ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

⁵⁵ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

⁵⁶ HR 17 december 1993, *NJ* 1994, 360.

⁵⁷ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

Volgens het Hof was dit een juiste opvatting van zaken “met dien verstande dat een beroep op een recht op informatie voor personen die in en nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staan, rechtstreeks zal moeten worden gebaseerd op art. 8 EVRM en dat een desbetreffend verzoek naar analogie van art. 1:377b lid 2 BW moet worden afgewezen als het belang van het kind dat wenst”.⁵⁸ De conclusie van het Hof luidt dat “uit de stukken en de behandeling ter terechtzitting is gebleken dat de man, die niet de biologische vader en evenmin de juridische vader van het kind is, gedurende zesenehalf jaar samen met de vrouw en het kind een gezin heeft gevormd en dat de man het kind in die jaren feitelijk heeft verzorgd en opgevoed, waardoor het Hof van oordeel is dat de relatie tussen de man en het kind is aan te merken als ‘family life’”.⁵⁹

Een ex-stiefouder kan mede door dit arrest de rechter verzoeken om informatie over het stiefkind. Of veel ex-stiefouders hiervan gebruik willen maken is maar de vraag. Het is voorstelbaar dat bij de verbreking van de relatie de stiefouder geen contact meer wenst met zijn voormalig partner dan wel stiefkind.

3.3.3. Duurzaam samenwonen

Zou de partner van de ouder, mijns inziens stiefouder te noemen, ook het recht op omgang met en het recht op informatie over het kind moeten toekomen? Naar mijn mening dient deze vraag bevestigend beantwoord te worden ingeval de partner een ‘duurzame gemeenschappelijke huishouding’ voert met de ouder van het kind.⁶⁰ Het kind dient dan wel zijn/haar verblijfplaats te hebben in het gezin van de ouder en de partner en bovendien zal de ouder in het gezin met het gezag belast moeten zijn. Zodoende kan er ‘family life’ ontstaan met het kind, zodat het recht op omgang en informatie gerechtvaardigd is. Wel zal gekeken moeten worden of een omgangsrecht dan wel informatierecht ook in het belang van het kind is. Wanneer men voor deze groep mensen gezagstoekenning mogelijk wil maken, dan zou het recht op informatie en het recht op omgang aan de gezagstoekenning kunnen worden verbonden.

⁵⁸ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

⁵⁹ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

⁶⁰ Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984, p. 172.

3.4. Recht op naam

3.4.1. Voornaam

Bij de geboorteaangifte bepalen de ouders van het kind welke voor- en achternaam het kind krijgt. Hiervan zal de ambtenaar van de burgerlijke stand een geboortekte opmaken (art. 1:4 lid 1 BW). Voornaamswijziging is mogelijk binnen de termijn van drie dagen dat de geboorteaangifte moet worden gedaan (art. 1:19^e lid 6 BW). Zijn deze drie dagen verstreken dan blijft slechts de mogelijkheid van art. 1:4 lid 4 BW over, waarbij de betrokken persoon of zijn wettelijk vertegenwoordiger de rechtbank tot wijziging zal moeten verzoeken.

Ook de stiefouder kan voornaamswijziging verzoeken wanneer hij/zij het gezamenlijk gezag met de ouder uitoefent. De stiefouder is daartoe bevoegd in de hoedanigheid van wettelijk vertegenwoordiger ex art. 1:4 lid 4 BW. Voornaamswijziging op verzoek van de stiefouder zal vrijwel (nooit) voorkomen. Daarnaast lijkt het mij verre van wenselijk om de voornaam van een kind te veranderen op het moment dat de stiefouder het gezag gaat uitoefenen. Een kind heeft op grond van art. 7 IVRK namelijk het recht op een naam, het recht zijn/haar ouders te kennen en door hen te worden verzorgd. Iemand groeit op met zijn voornaam, het is zijn identiteit en daar zal de stiefouder af moeten blijven.

3.4.2. Achternaam

Wanneer een kind door geboorte in een familierechtelijke betrekking komt te staan tot beide ouders, verklaren zij gezamenlijk of ter gelegenheid van de afgifte van de geboorte welke achternaam het kind krijgt: die van vader of die van moeder (art. 1:5 lid 4 BW). Een kind krijgt van rechtswege de achternaam van de moeder indien alleen een familierechtelijke betrekking met de moeder vast te stellen is (art. 1:5 lid 1 BW). Wanneer er alleen een familierechtelijke betrekking met de vader vast komt te staan, krijgt het kind zijn achternaam (art. 1:5 lid 1 BW). Bij erkenning door de nieuwe partner van de ouder zal de achternaam van het kind hetzelfde blijven, tenzij de moeder en de erkenner ten tijde van de erkenning gezamenlijk verklaren dat het kind de achternaam van de vader zal dragen (art. 1:5 lid 2 BW). Hetzelfde geldt voor gerechtelijke vaststelling vaderschap (art. 1:207 jo. 1:5 lid 2 BW). Bij adoptie door paren van verschillend geslacht krijgt het kind van rechtswege de achternaam van de vader, tenzij de adoptanten ter gelegenheid van adoptie verklaren dat het kind de geslachtsnaam van de moeder zal hebben (art. 1:5 lid 3 BW).

Bij adoptie door paren van gelijk geslacht of adoptie door ongehuwde personen, behoudt het kind zijn geslachtsnaam, tenzij de adoptanten ter gelegenheid van de adoptie verklaren dat het kind de geslachtsnaam van vader of moeder zal hebben (art. 1:5 lid 3 BW). Indien een kind door adoptie in een familierechtelijke betrekking komt te staan tot de echtgenoot, geregistreerd partner of andere levensgezel, houdt het zijn geslachtsnaam, tenzij deze personen tijdens de adoptie verklaren dat het hun achternaam zal hebben (art. 1:5 lid 3 BW).

Als men het naamrecht van de ouders vergelijkt met de stiefouder, dan valt op dat een kind nooit van rechtswege de achternaam van de stiefouder zal verkrijgen. Ook niet bij partneradoptie. Naar mijn mening is dit terecht gezien het feit dat een stiefouder immers geen 'echte' ouder is van het kind. Het kind heeft op grond van art. 7 IVRK het recht op een naam en het recht zijn/haar ouders te leren kennen en door hen opgevoed te worden. Het is belangrijk dat het kind eerst zijn eigen identiteit kan ontwikkelen met zijn echte ouders. Bij het ontwikkelen van zijn eigen identiteit hoort de achternaam van de eerste opvoeders en dus de echte ouders van het kind.

3.4.3. Geslachtsnaamwijziging

Om eenheid in het gezin te bevorderen kan de stiefouder die samen met de ouder het gezamenlijk gezag uitoefent, de geslachtsnaam van het stiefkind wijzigen in zijn/haar geslachtsnaam (art. 1:7 lid 1 BW).⁶¹ Het enige verschil tussen het verzoek door de stiefouder en de ouders van het kind is dat de stiefouder via art. 1:253t BW gezamenlijk het gezag moet uitoefenen wil het verzoek kans van slagen hebben. In de situatie dat de stiefouder geen gezag heeft kan hij niet zelfstandig een verzoek doen tot geslachtsnaamwijziging en is de stiefouder afhankelijk van de ouder die wel het gezag heeft om tot naamswijziging over te gaan.⁶²

Voor de wijziging van de geslachtsnaam moet in het bijzonder gekeken worden naar het Besluit van 6 oktober 1997, houdende regels voor geslachtsnaamwijziging.⁶³ Geslachtsnaamwijziging in de naam van de ouder wiens naam het kind (twaalf jaar of ouder) niet heeft, is mogelijk indien deze ouder na ontbinding van het huwelijk of de verbreking van de buitenhuwelijkse samenleving met de andere ouder gedurende aaneengesloten periode van ten minste drie jaar onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek de minderjarige heeft verzorgd en opgevoed (art. 3 lid 1 sub a Besluit houdende regels voor geslachtsnaamwijziging, verder te noemen het Besluit).

⁶¹ Draaisma 2001, p. 37.

⁶² Draaisma 2001, p. 37.

⁶³ Besluit van 6 oktober 1997, *Stb.* 1997, 463; gewijzigd bij Besluit van 20 januari 2001, *Stb.* 2001, 42 en Besluit van 25 mei 2004, *Stb.* 2004, 239.

Voor de stiefouder is het mogelijk om geslachtsnaamwijziging te verzoeken via art. 3 lid 1 sub b van het Besluit houdende regels voor geslachtsnaamwijziging. Op grond van dit artikel kan de geslachtsnaam van het kind worden gewijzigd in de geslachtsnaam van de levensgezel van de ouder, indien deze persoon samen met de ouder gedurende een aaneengesloten periode van ten minste drie jaar onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek heeft verzorgd en opgevoed. Ook kan de geslachtsnaam gewijzigd worden in de achternaam van een persoon die anders als de ouder, de minderjarige tezamen met een ander, behorende tot het gezin gedurende een aaneengesloten periode van ten minste drie jaar voorafgaande aan het verzoek heeft verzorgd en opgevoed, aldus art. 3 lid 1 sub c van het Besluit. Voor kinderen onder de leeftijd van twaalf jaar kan geslachtsnaamwijziging worden gevraagd, maar dan bedraagt de termijn van verzorging en opvoeding ten minste vijf jaar (art. 3 lid 2 Besluit houdende regels voor geslachtsnaamwijziging). Volgens het vierde lid van dit artikel wordt het verzoek afgewezen indien de minderjarige van twaalf jaar of ouder geen toestemming heeft gegeven, belangen van het kind zich tegen de wijziging verzetten, de levensgezel (stiefouder) of de persoon anders dan de ouder geen toestemming geeft tot de wijziging of omdat de geslachtsnaam van de minderjarige al op grond van art. 3 van het Besluit gewijzigd is. Wijziging bij meerderjarige kinderen is mogelijk krachtens art. 4 lid 1 jo 3 lid 1 van het Besluit.

Ex art. 3 lid 1 onder b van het Besluit houdende regels voor geslachtsnaamwijziging kan de stiefouder geslachtsnaamwijziging van het kind verzoeken, ongeacht het feit of de stiefouder gehuwd of ongehuwd is. De partner van de ouder die met hem/haar een ‘duurzame gemeenschappelijke huishouding’ voert, mijns inziens ook stiefouder te noemen, kan dus zijn achternaam aan het kind geven. Naar mijn mening zal er wel terughoudend moet worden omgegaan met een verzoek tot geslachtsnaamwijziging van de samenwonende partner van de ouder. Een partner die duurzaam samenleeft kan wel ‘family life’ hebben met het kind, maar het gaat te ver om voor de partner in een duurzame gemeenschappelijke huishouding de mogelijkheid van geslachtsnaamwijziging te creëren. De partner heeft immers geen gezag over het kind, zodat de ingang tot art. 1:7 lid 1 BW geblokkeerd is.

De wetgever zal dit naar mijn mening in de toekomst ook niet moeten wijzigen, want dezelfde redenering moet worden toegepast op de stiefouder zonder gezag. Geen gezag is geen wijziging. Daarnaast is terughoudendheid bij de wijziging van de achternaam de norm. Slechts in de situatie dat het kind niets meer van zijn biologische ouder heeft te verwachten en het kind volledig opgenomen is in het gezin van de stiefouder en de ouder, moet achternaamswijziging mogelijk zijn.

3.5. Aansprakelijkheid

Alleen wanneer de stiefouder gezamenlijk met de ouder het gezag over het kind uitoefent of tot voogd is benoemd, kan de stiefouder aansprakelijk worden gesteld op grond van art. 6:164 jo 6:169 lid 1 BW. De aansprakelijkheid strekt tot onrechtmatige daden die zijn stiefkind van veertien jaar of jonger heeft gepleegd. Voor het minderjarige kind tussen de veertien en vijftien jaar is de stiefouder slechts aansprakelijk indien hij/zij het kind er niet van heeft weerhouden de onrechtmatige gedraging te plegen, tenzij de gedraging niet aan de stiefouder verweten kan worden. De stiefouder met gezag dan wel voogdij is niet aansprakelijk wanneer het stiefkind zestien jaar of ouder is. Het kind is dan zelf verantwoordelijk voor zijn/haar daden.⁶⁴ Voor de ouders van het kind geldt dezelfde risicoaansprakelijkheid als voor de stiefouder met gezag. Er is sprake van risicoaansprakelijkheid, omdat personen in de hoedanigheid van ouder of voogd het risico lopen om aansprakelijk te worden gesteld voor daden die zij niet zelf gepleegd hebben.⁶⁵

Voor de stiefouder met gezag of voogdij bestaat dus aansprakelijkheid. Maar hoe zit het dan met de stiefouder zonder gezag en zonder voogdij? Naar de letter van de wet gekeken is de stiefouder zonder gezag niet aansprakelijk wanneer het stiefkind een onrechtmatige daad begaat. Volgens Draaisma wordt tegenwoordig wel de gedachte verdedigd dat ook voor deze personen aansprakelijkheid moet bestaan en verwijst daarbij naar De Groot.⁶⁶ De Groot is van mening “dat er voor de stiefouder in een dergelijke situatie mogelijk toch een aansprakelijkheid te construeren valt op grond van een eigen onrechtmatige daad van de stiefouder, indien aannemelijk te maken zou zijn dat de stiefouder een rechtsplicht tot ingrijpen had, doch dit ingrijpen heeft nagelaten”.⁶⁷ Draaisma is van mening dat “een stiefouder die geen gezag of voogdij heeft een grotere zorgplicht jegens zijn stiefkind zou hebben dan elke andere met de moeder samenlevende derde”.⁶⁸ “Dat deze zorgplicht benadrukt zou worden door een alleen voor de stiefouder geldende wettelijke alimentatieplicht jegens zijn stiefkind, ontgaat mij, waardoor deze grotere zorgplicht ook zou moeten gelden voor elke andere derde die een nauwe relatie met het stiefkind heeft en die op een bepaald moment op het kind zou passen”.⁶⁹

⁶⁴ Draaisma 2001, p. 32.

⁶⁵ Brahn en Reehuis 2002, p. 409.

⁶⁶ Draaisma 2001, p. 32 en 33.

⁶⁷ Draaisma 2001, p. 33 en De Groot 1983, p. 105-117.

⁶⁸ Draaisma 2001, p. 33.

⁶⁹ Draaisma 2001, p. 33.

Mijns inziens heeft de stiefouder met gezag een plicht tot ingrijpen wanneer het kind een schadetoebrengende handeling verricht. Echter, voor de ouder zonder gezag moet deze aansprakelijkheid niet bestaan. De aansprakelijkheid moet bij de ouders berusten die wel met het gezag belast zijn. De stiefouder zonder gezag heeft geen zeggenschap over het kind en kan om die reden ook niet aansprakelijk worden gesteld. Van een ‘rechtsplicht tot ingrijpen’ is dan ook geen sprake.⁷⁰ Wanneer de stiefouder een ‘duurzame gemeenschappelijke huishouding’ voert met de ouders en de kinderen in het gezin van de stiefouder en ouder verblijven, kan de stiefouder naar mijn mening ook niet aansprakelijk worden gesteld. De partner heeft noch zeggenschap over het kind noch een ‘rechtsplicht tot ingrijpen’.⁷¹

De stiefouder kan als wettelijk vertegenwoordiger namens het stiefkind een derde aansprakelijk stellen tot vergoeding van de onrechtmatige daadshade.⁷² Zonder gezag of voogdij kan de stiefouder niets tegen de derde beginnen, tenzij de wettelijke vertegenwoordiger nalaat een derde aansprakelijk te stellen of hij zelf verantwoordelijk is voor de schade. De bijzonder curator zal de belangen van het kind behartigen, zodat de curator wel een onrechtmatige daadsactie tegen de derde kan instellen (art. 1:250 BW).⁷³

3.5.1. Initiatiefwetsvoorstel mr. C. Çörüz⁷⁴

Ouders van veertien- en vijftienjarige kinderen kunnen zich aan hun aansprakelijkheid van art. 6:169 BW onttrekken wanneer hen geen verwijt treft dat zij het kind niet belet hebben een onrechtmatige gedraging te begaan.⁷⁵ Dit was Tweede Kamerlid Çörüz van het Christen Democratisch Appèl (CDA) een doorn in het oog en hij diende in 2006 dan ook een initiatiefwetsvoorstel in over verruiming van de aansprakelijkheid voor gedragingen van minderjarigen in de leeftijd van veertien tot achttien jaar.⁷⁶ Zijn voorstel is een vorm van risicoaansprakelijkheid van ouders voor hun veertien- en vijftienjarige kinderen in plaats van de huidige schuldaansprakelijkheid.⁷⁷

⁷⁰ Draaisma 2001, p. 33 en De Groot 1983, p. 105-117.

⁷¹ Draaisma 2001, p. 33 en De Groot 1983, p. 105-117.

⁷² Draaisma 2001, p. 32-33

⁷³ Draaisma 2001, p. 33 en 34.

⁷⁴ *Kamerstukken II* 2005/2006, 30519, nr. 1,2 en 3.

⁷⁵ Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen

Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW

<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml> (geraadpleegd op 25 augustus 2007).

⁷⁶ Mr. C. Çörüz

Mr. C. Çörüz, <<http://www.parlement.com/9291000/biof/02294>> (geraadpleegd op 18 oktober 2007).

⁷⁷ Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen

Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW

<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml> (geraadpleegd op 25 augustus 2007).

Volgens Tweede Kamerlid Çörüz houdt de huidige schuldaansprakelijkheid te weinig rekening met de gevolgen voor de benadeelde gezien het feit dat ouders van veertien- en vijftienjarige kinderen zich eenvoudig kunnen onttrekken aan de aansprakelijkheid, waardoor de benadeelde zich naar de jeugdige moet wenden om de schade vergoed te krijgen.⁷⁸ Echter, de jeugdige biedt geen of nauwelijks verhaal, zodat in de praktijk de overheid, benadeelde of diens verzekeraar voor de schade zal moeten optreden.⁷⁹ Het doel van het wetsvoorstel is vergroting van de verhaalbaarheid van de benadeelde op de ouders van hun veertien- en vijftienjarige kinderen.⁸⁰ Tweede Kamerlid Çörüz geeft duidelijk aan dat er wat betreft de aansprakelijkheid van jeugdigen van veertien en vijftien jaar nog wat te verbeteren valt.

3.6. Erfrecht

3.6.1. Versterferfrecht

Het wettelijk erfrecht is van toepassing wanneer de erflater testamentair niets heeft geregeld omtrent de vererving van zijn nalatenschap. Het stelsel van art. 4:10 BW geeft de volgorde van vererving in een viertal groepen weer. Via de wettelijke verdeling zal de nalatenschap van de erflater worden verdeeld (art. 4:13 lid 1 BW). De langstlevende echtgenoot verkrijgt van rechtswege de activa van de nalatenschap. Voor wat betreft de schulden is de langstlevende echtgenoot gehouden tot het voldoen van deze schulden, maar de kinderen zijn, evenals de langstlevende, wel aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap (art. 4:13 lid 2 BW). Ieder van de kinderen verkrijgt als erfgenaam van rechtswege een geldvordering op de langstlevende echtgenoot overeenkomend met de waarde van zijn erfdeel. Deze vordering is echter pas opeisbaar wanneer de langstlevende echtgenoot is overleden of wanneer de langstlevende in staat van faillissement wordt gesteld dan wel in een schuldsaneringsregeling terechtkomt (art. 4:13 lid 3 BW).⁸¹

⁷⁸ Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen
Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW
<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml> (geraadpleegd op 25 augustus 2007).

⁷⁹ Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen
Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW
<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml> (geraadpleegd op 25 augustus 2007).

⁸⁰ Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen
Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW
<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml> (geraadpleegd op 25 augustus 2007).

⁸¹ Schols en Van Haare 2006, p. 32.

De wettelijke verdeling kan ongewenste gevolgen hebben voor de kinderen van de erflater, indien de langstlevende hertrouwt of een geregistreerd partnerschap aangaat met een nieuwe partner, de stiefouder. Na overlijden van de langstlevende vloeien de gelden van rechtswege naar de stiefouder, zodat deze tot de nalatenschap van de stiefouder gaan behoren.⁸² Doordat de goederen wegvloeien naar de stiefouder, bestaat het gevaar dat de kinderen hun kindsdeel niet meer kunnen innen.⁸³ Dit noemt men ook wel het ‘stiefoudergevaar’.⁸⁴ Om dit ‘stiefoudergevaar’ te voorkomen, heeft de wetgever vier wilsrechten voor de kinderen in het leven geroepen. De wilsrechten beogen volgens Van Mourik een “passend evenwicht te bereiken tussen de belangen van de echtgenoot en van de kinderen”.⁸⁵ Wanneer het kind een wilsrecht inroept dan verkrijgt hij een recht op overdracht van goederen met een waarde van ten hoogste de geldvordering (vermeerderd met de rente).⁸⁶

Er zijn twee soorten wilsrechten, te weten het blooteigendomswilsrecht en het voleigendomswilsrecht. De blooteigendomswilsrechten vinden we in art. 4:19 en 4:21 BW. Art. 4:19 BW kan ingeroepen worden wanneer de langstlevende echtgenoot aangifte heeft gedaan van zijn voornemen opnieuw een huwelijk te willen sluiten. Op verzoek van de kinderen is de langstlevende verplicht goederen over te dragen aan de kinderen met een waarde van ten hoogste de geldvordering, vermeerderd met de rente. De kinderen kunnen een beroep doen op art. 4:21 BW wanneer de ouder is overleden en hebben dan een geldvordering op de stiefouder ter zake van de nalatenschap van de overleden ouder. De stiefouder is op verzoek van het kind verplicht goederen over te dragen met een waarde van ten hoogste de geldvordering, vermeerderd met de rente.

De voleigendomswilsrechten vinden we in art. 4:20 en 4:22 BW. Art. 4:20 BW kan ingeroepen worden wanneer de langstlevende ouder is overleden. De stiefouder zal op verzoek van de kinderen gehouden zijn goederen over te dragen ten belope van de geldvordering. Wanneer de stiefouder is overleden, kunnen de kinderen de erfgenamen van de stiefouder verzoeken goederen over te dragen ten belope van de waarde van de geldvordering (art. 4:22 BW).

Een veelal ‘vergeten’ bepaling is art. 4:35 BW. Via deze bepaling kunnen de kinderen een ‘som ineens’ vorderen van de stiefouder voor verzorging, opvoeding, levensonderhoud en studie (art. 4:37 BW). Op deze manier stellen zij hun deel van de erfenis veilig.

⁸² Van Mourik 2004, p. 59.

⁸³ Schols en Van Haare 2006, p. 32.

⁸⁴ Van Mourik 2004, p. 59.

⁸⁵ Van Mourik 2004, p. 59.

⁸⁶ Van Mourik 2004, p. 63.

3.6.2. Testamentair erfrecht

Via een uiterste wilsbeschikking kan de erflater bepalen aan wie een gedeelte van zijn nalatenschap toekomt (art. 4:42 BW). De erflater heeft in zijn testament de volledige vrijheid om te beschikken over zijn nalatenschap. Zo kan hij beslissen dat ieder van de eigen kinderen een gelijk deel van zijn nalatenschap verkrijgt en kunnen ook de stiefkinderen in de nalatenschap betrokken worden. In eerste instantie lijkt het erop dat de kinderen met lege handen achter zullen blijven wanneer de erflater beslist om zijn/haar gehele vermogen aan de stiefkinderen na te laten. Maar niets is minder waar, de kinderen hebben recht op hun legitieme portie (art. 4:63 BW). De legitieme portie bedraagt de helft van de waarde waarover de legitieme porties van het wettelijk erfdeel berekend worden, gedeeld door het aantal in de eerste parenteel van art. 4:10 BW achtergelaten personen (art. 4:64 lid 1 BW).

De kinderen van de stiefouder kunnen ook meedoen in de wettelijke verdeling (art. 4:27 BW). Het stiefkind is geen legitimaris, maar doordat het stiefkind in de verdeling wordt betrokken, heeft dit wel nadelige gevolgen voor het versterferfdeel van de eigen kinderen.⁸⁷ Het betrekken van stiefkinderen in de wettelijke verdeling heeft een vermindering van de legitieme portie van de eigen kinderen van de erflater tot gevolg.⁸⁸ Wanneer er meerdere stiefkinderen in de wettelijke verdeling worden betrokken, blijft er voor de eigen kinderen van de erflater minder over, waardoor de eigen kinderen in sommige gevallen genoodzaakt zijn om het erfdeel te verwerpen en hun legitieme portie tegen de langstlevende in te roepen. De legitieme portie kan in deze gevallen hoger zijn dan hetgeen de kinderen zouden hebben gekregen als erfdeel.

3.6.3. Duurzaam samenwonen

Een kind dient mijns inziens niet van rechtswege te erven van de partner die met de ouder samenleeft. Het kind zal in de meeste gevallen nog erven van zijn ouders, zodat van een mindere erfrechtelijke positie geen sprake is. Bovendien kan de partner altijd nog besluiten om het stiefkind mee te laten delen in zijn nalatenschap en dat dus testamentair te regelen.

⁸⁷ Van Mourik 2004, p. 40.

⁸⁸ Van Mourik 2001, p. 40.

3.7. Partneradoptie

Op 1 april 1998 is de stiefouderadoptie afgeschaft en heeft deze plaatsgemaakt voor de eenpersoonsadoptie, ook wel partneradoptie genoemd.⁸⁹ Adoptie geschiedt door een uitspraak van de rechtbank op verzoek van twee personen samen of op verzoek van een persoon alleen (art. 1:227 lid 1 BW). De stiefouder in de hoedanigheid van echtgenoot van de ouder, dan wel geregistreerd partner of andere levensgezel, kan de rechtbank verzoeken om het kind te adopteren, mits zij met het gezamenlijk gezag zijn belast. Echter, dit verzoek kan alleen gedaan worden indien de stiefouder ten minste drie aaneengesloten jaren onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek met de ouder heeft samengeleefd (art. 1:227 lid 2 BW). Daarnaast moet hij/zij het stiefkind minimaal een jaar hebben verzorgd en opgevoed, wil de rechter hem/haar ontvankelijk verklaren in zijn verzoek (art. 1:228 lid 1 sub f BW). Een bijkomend en tevens belangrijk criterium is dat de adoptie in het kennelijk belang van het kind moet zijn (art. 1:227 lid 3 BW). Op het tijdstip van het adoptieverzoek moet vaststaan en moet voor de toekomst redelijkerwijs te voorzien zijn dat het kind niets meer van zijn andere ouder in de hoedanigheid van ouder te verwachten heeft.

Bij de partneradoptie zullen ook de algemene adoptievoorwaarden van art. 1:228 BW in acht moeten worden genomen. Het kind moet op de dag van het eerste adoptieverzoek minderjarig zijn en als het kind de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt dan moet hij in de gelegenheid worden gesteld om eventuele bezwaren tegen de adoptie kenbaar te maken. Bovendien zal de adoptant minimaal achttien jaar moeten zijn.

3.7.1. Rechtsgevolgen

Bij partneradoptie zal de juridische band tussen het kind en de andere niet met het gezag belaste ouder worden doorgesneden (art. 1:229 lid 2 BW). De familierechtelijke betrekking met de ouder, die echtgenoot, geregistreerd partner of andere levensgezel van de adoptant/stiefouder is, blijft in stand (art. 1:229 lid 3 BW).⁹⁰ De stiefouder oefent vanaf het moment van de adoptie samen met ouder het gezag gezamenlijk uit.⁹¹ In de periode voorafgaand aan de partneradoptie was de stiefouder al gehouden tot het vertrekken van levensonderhoud aan zijn minderjarige stiefkinderen op grond van art. 1:395 BW.

⁸⁹ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 229.

⁹⁰ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 231.

⁹¹ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 231.

Na de partneradoptie is juridisch ouderschap een feit. De stiefouder is dan niet meer onderhoudsplichtig ex art. 1:395 BW, maar op grond van art. 1:392 BW. Wat betreft de omgang heeft de wetgever art. 1:229 lid 4 BW in het leven geroepen: indien het kind op het tijdstip van de adoptie omgang heeft met een ouder ten aanzien van wie de familierechtelijke betrekking ophoudt te bestaan, kan de rechtbank bepalen dat deze ouder en het kind gerechtigd blijven tot omgang met elkaar. Verbreking van de feitelijke banden tussen het kind en de ouder is nimmer de intentie van de wetgever geweest.⁹² Art. 1:5 lid 3 BW regelt het naamrecht voor wat betreft adoptie. Bij partneradoptie komt het kind in familierechtelijke betrekking te staan tot de stiefouder en behoudt het kind zijn geslachtsnaam, tenzij de stiefouder en diens partner op het moment van de adoptie gezamenlijk verklaren dat het kind de geslachtsnaam van de stiefouder of diens partner zal verkrijgen. Door de adoptie bestaat aansprakelijkheid voor de stiefouder op grond van art. 6:162 BW. Op erfrechtelijk gebied komt het kind door de adoptie in dezelfde erfrechtelijke positie te staan als de eigen kinderen van de stiefouder op grond van art. 4:10 lid 1 sub a BW.⁹³

3.7.2. In belang van het kind?

Draaisma meent dat “stiefouderadoptie door partijen vaak wordt gezien als bestraffing voor een voormalige samenleving vol frustraties en als eindstation van een langdurige machtsstrijd tussen natuurlijke ouders” en dit betekent dat “men door de adoptie afstand wil nemen van het verleden en wil beginnen met een schone lei”.⁹⁴ “Het gaat eigenlijk zelden om het belang van het kind, laat staan het ‘kennelijk belang’”.⁹⁵ “Gezien de afhankelijke positie van het kind, is van een werkelijke keuze tussen mogelijkheden voor het kind veelal geen sprake, zodat het ontstaan van loyaliteits- en emotionele problemen, vooral op latere leeftijd, niet ondenkbeeldig is”.⁹⁶

Aan de partneradoptie kan een flinke strijd voorafgaan. De ene ouder wil graag samen met zijn nieuwe partner de verzorging en opvoeding op zich nemen tot frustratie van de andere ouder. De relatie tussen gescheiden ouders laat veelal te wensen over en daarom is het belangrijk dat de ouders op een normale manier met elkaar omgaan rekening houdend met de gevoelens van het kind. Een kind zal bij echtscheiding niet willen kiezen voor papa of mama, zodoende is een goede omgangsregeling een ‘must’.

⁹² Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 232.

⁹³ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 232.

⁹⁴ Draaisma 2001, p. 52.

⁹⁵ Draaisma 2001, p. 52.

⁹⁶ Draaisma 2001, p. 52.

3.8. Conclusie

De rechtspositie van de stiefouder op het gebied van gezag en levensonderhoud is goed te noemen. Op het gebied van omgang en informatie echter niet. De stiefouder heeft alleen recht op informatie over het kind door zich te beroepen op art. 8 EVRM en het arrest van het Hof in Leeuwarden⁹⁷. Een omgangsregeling kan gerealiseerd worden via art. 1:377f BW. Een recht op omgang impliceert mijns inziens ook een recht op informatie, zodat wanneer een geslaagd beroep is gedaan op art. 1:377f BW het recht op informatie mede gegarandeerd moet zijn. Een stiefkind kan nimmer van rechtswege de geslachtsnaam van de stiefouder krijgen, zodat geslachtsnaamwijziging altijd gepaard moet gaan met een verzoek tot verandering. De stiefouder met gezag is aansprakelijk op grond van art. 6:164 jo 6:169 jo 6:162 BW. De stiefouder zonder gezag wordt de aansprakelijkheid onthouden, tenzij hij/zij het kind niet belet heeft de onrechtmatige gedraging te begaan of hij/zij het kind gestimuleerd heeft de gedraging te plegen. Erfrechtelijk gezien kunnen de stiefkinderen bij de verdeling van de nalatenschap worden betrokken. Dit betekent echter wel dat dit ten koste kan gaan van het erfdeel van de eigen kinderen van de erflater. Het zogenaamde ‘stiefoudergevaar’ wordt voorkomen door de wilsrechten van art. 4:19 BW e.v. Sinds 1 april 1998 heeft de stiefouderadoptie plaatsgemaakt voor de partneradoptie. Middels partneradoptie heeft de stiefouder alle rechten en plichten die de juridische ouders van het kind ook toekomen.

⁹⁷ Hof Leeuwarden 9 mei 2001, *FJR* 2001, p. 253-254, nr. 54.

4. Rechtspositie van de stiefouder in het Verenigd Koninkrijk

Na de beschrijving van de rechtspositie van de stiefouder in Nederland staat in dit hoofdstuk de rechtspositie van de stiefouder in Engeland centraal. Allereerst zal worden ingegaan op de mogelijkheden die de stiefouder toekomen op het gebied van gezag en voogdij. Vervolgens zal de onderhoudsplicht van de stiefouder belicht worden, waarna het recht op omgang en het recht op informatie centraal zal staan. Hierbij zal blijken dat het Verenigd Koninkrijk het recht op informatie anders invult dan Nederland. In de vierde paragraaf zal kort het naamrecht en de geslachtsnaamwijziging behandeld worden waarna de aansprakelijk van stiefouders over hun minderjarige stiefkinderen zal volgen. Op erfrechtelijk gebied zullen de mogelijkheden aan bod komen waarbij het stiefkind van de stiefouder zal kunnen erven. Tot slot zal de partneradoptie aan bod komen.

4.1 Ouderlijk gezag en voogdij

De Engelse wetgever heeft, evenals de Nederlandse wetgever, geen definitie van het begrip stiefouder in de wet opgenomen.⁹⁸ Met de begrippen ‘child of the family’ en ‘parental responsibility’ wordt bezien of er een juridische relatie bestaat tussen de stiefouder en het stiefkind.⁹⁹ Een kind is ‘child of the family’ als het door een gezin wordt behandeld als zijnde een kind behorend tot het gezin.¹⁰⁰ Door het huwelijk van de stiefouder met de ouder van het kind ontstaat, evenals in Nederland, aanverwantschap tussen de stiefouder en het kind.¹⁰¹ ‘Parental responsibility’ betekent: “all the rights, duties, powers, responsibilities and authority which by law a parent of a child had in relation to the child and his property”.¹⁰² Dit begrip stelt het kind centraal en houdt de ouders verantwoordelijk ten aanzien van de zorg en opvoeding die het kind nodig heeft.¹⁰³ Het uitgangspunt is, volgens Draaisma, dat een ouder te allen tijde verantwoordelijk blijft voor de verzorging en opvoeding van het minderjarige kind.¹⁰⁴ De personen die van rechtswege belast zijn met de ‘parental responsibility’ zijn de ouders van een kind, de moeder van een niet-wettelijk kind en de voogd (Children Act 1989 section 5 (6)).¹⁰⁵

⁹⁸ Draaisma 2001, p. 174.

⁹⁹ Draaisma 2001, p. 174.

¹⁰⁰ Draaisma 2001, p. 174 en Bromley and Lowe 1992, p. 368-369.

¹⁰¹ Draaisma 2001, p. 175.

¹⁰² Cretney and Masson 1997, p. 609 en Children Act 1989, section 3 (1).

¹⁰³ Draaisma 2001, p. 176.

¹⁰⁴ Draaisma 2001, p. 176.

¹⁰⁵ Draaisma 2001, p. 176.

De ‘parental responsibility’ van de ouder(s) blijft bestaan totdat het kind geadopteerd wordt of de meerderjarige leeftijd bereikt.¹⁰⁶ Bij adoptie zullen de adoptiefouders voortaan de ‘parental responsibility’ gaan uitoefenen. Echtscheiding zal de ‘parental responsibility’ niet teniet doen gaan, zodat de ouders tijdens de minderjarigheid van het kind de ‘parental responsibility’ blijven uitoefenen. In Nederland kennen we hetzelfde idee, de ouders oefenen na echtscheiding van rechtswege het gezag gezamenlijk uit. Daar waar het in Nederland mogelijk is dat het gezag aan een der ouders wordt toebedeeld, is eenhoofdig gezag in het Verenigd Koninkrijk uitgesloten.

4.1.1. Stiefouder

Ondanks het feit dat de stiefouder eigenlijk ‘loco parentis’ is en dus met de feitelijke zorg over de kinderen belast is, heeft hij/zij geen ‘parental responsibility’.¹⁰⁷ Indien de stiefouder met ‘parental responsibility’ over het kind belast zou willen worden, zijn er twee wegen die bewandeld kunnen worden.

De eerste mogelijkheid is het verzoek tot een ‘section 8 order’ ook wel ‘residence order’ genoemd, waarbij het kind door de stiefouder en ouder als ‘child of the family’ moet worden behandeld.¹⁰⁸ Het bewijs voor deze objectieve maatstaf kan geleverd worden door aan te tonen dat de stiefouder gedurende drie jaar met het kind heeft samengeleefd.¹⁰⁹ De stiefouder kan zowel in Engeland als Nederland pas gezag krijgen over het kind als de stiefouder ook daadwerkelijk gedurende een periode voor het kind heeft gezorgd. Echter, de Engelse wet spreekt eigenlijk niet over een nauwe persoonlijke betrekking. Het lijkt mij aannemelijk dat de wetgever wel de intentie zal hebben gehad dat ‘family life’ wenselijk is. Het kind moet namelijk ‘child of the family’ zijn geweest. Door de opvoeding en verzorging van het kind als ‘child of the family’ zal naar alle waarschijnlijkheid ‘family life’ tussen de stiefouder en het stiefkind zijn ontstaan.

De tweede mogelijkheid die voor de stiefouder open staat om ‘parental responsibility’ te verkrijgen, is de adoptie van het stiefkind. Bainham stelt terecht dat het alternatief van adoptie controversieel is gezien het feit dat de juridische band tussen de ene ouder en het kind verbroken zal worden.¹¹⁰ Sinds de Children Act 1975 hanteert de Engelse rechter een ontmoedigingsbeleid ten aanzien van adoptie door stiefouders.¹¹¹

¹⁰⁶ Draaisma 2001, p. 177.

¹⁰⁷ Bainham 2005, p. 232.

¹⁰⁸ Bainham 2005, p. 233-234.

¹⁰⁹ Bainham 2005, p. 234.

¹¹⁰ Bainham 2005, p. 234.

¹¹¹ Bainham 2005, p. 234.

Sinds de Adoption and Children Act 2002 is deze ontmoediging echter van de baan. Door gebruik te maken van section 4A van de Adoption and Children Act 2002 kan de stiefouder die getrouwd is met de ouder van het kind, zelf een verzoek doen tot adoptie.¹¹²

Wat betreft het toestemmingsvereiste betreft bestaat een duidelijke discrepantie tussen onze wetgeving en die van het Verenigd Koninkrijk. Om het gezamenlijk gezag te verkrijgen ex art. 1:253t BW moet de stiefouder toestemming hebben van de ouder met gezag. In het Engelse recht is toestemming van de personen met ‘parental responsibility’ slechts in een aantal gevallen vereist, namelijk wanneer de stiefouder niet met de ouder is gehuwd, als aan de verzorgingstermijn niet kan worden voldaan of als de stiefouder niet in relatie tot het stiefkind heeft gestaan als ‘child of the family’.¹¹³ Zoals ik eerder betoogd heb, moet het in Nederland voor de ongehuwde en duurzaam samenlevende stiefouder ook mogelijk worden om gezamenlijk het gezag uit te oefenen samen met de ouder. Het Engelse recht is daarmee, in vergelijking met Nederland, vooruitstrevend. Ook wat betreft de termijn van het gezamenlijk gezag dan wel ‘parental responsibility’ bestaat een duidelijk verschil. In Nederland duurt het gezag maximaal tot het moment dat het kind de leeftijd van eenentwintigjaar heeft bereikt. In het Verenigd Koninkrijk eindigt de ‘parental responsibility’ van rechtswege wanneer het kind de leeftijd van achttien jaar bereikt¹¹⁴ of door een eerdere beslissing van de rechtbank¹¹⁵.¹¹⁶ Wanneer een ‘residence order’ wordt beëindigd, loopt de ‘parental responsibility’ van rechtswege door, tenzij de rechtbank besluit dat het in het belang van het kind is om de ‘parental responsibility’ te beëindigen.¹¹⁷

4.1.2. Voogdij

Voogden kunnen op twee manieren worden aangewezen, namelijk door middel van een private afspraak of door de rechtbank.¹¹⁸ Aanwijzing via een private afspraak is alleen mogelijk door ouders die met de ‘parental responsibility’ zijn belast of door (speciale) voogden.¹¹⁹ Aanwijzing kan eenzijdig maar ook tweezijdig geschieden. Op grond van section 5(10) van de Children Act mogen twee of meer personen gezamenlijk een voogd aanwijzen.¹²⁰

¹¹² Bainham 2005, p. 234.

¹¹³ Draaisma 2001, p. 179.

¹¹⁴ Children Act 1989, section 91(7) en (8)

¹¹⁵ Children Act 1989, section 4(3)

¹¹⁶ Bainham 2005, p. 209.

¹¹⁷ Bainham 2005, p. 209-210.

¹¹⁸ Bainham 2005, p. 227.

¹¹⁹ Bainham 2005, p. 227.

¹²⁰ Bainham 2005, p. 227-228.

Naast de private afspraak komt de rechtbank de bevoegdheid toe om zelf een voogd aan te wijzen. Op grond van section 5(1) van de Children Act is dit mogelijk wanneer de ouders zijn overleden, maar beiden verzuimd hebben een voogd aan te wijzen. De mogelijkheid van aanwijzing door de rechtbank kan plaatsvinden wanneer de andere ouder waar het kind niet verblijft, de ouder met een 'residence order' heeft overleefd.¹²¹ Daarnaast kan de voogdij worden toegewezen aan een speciale voogd een 'residence order'; hierbij moet gedacht worden aan de situatie dat de andere ouder, waarbij het kind niet verblijft, de ouder met een 'residence order' heeft overleefd.¹²² Er kan dan een speciale voogd worden aangewezen die de voogdij deelt met de overlevende ex-echtgenoot.¹²³

De ouders met 'parental responsibility' hebben de volledige vrijheid wie zij na hun dood met de voogdij willen belasten. Dat wil dus zeggen dat zij ook de stiefouder, al dan niet gehuwd met de ouder, als voogd kunnen benoemen.¹²⁴ Is de benoemende ouder de enige die belast is met de 'parental responsibility', dan treedt de benoeming van de voogd in werking onmiddellijk na het overlijden van deze ouder.¹²⁵ De stiefouder verkrijgt dus van rechtswege de voogdij over het stiefkind wanneer zij samen met de ouder de 'parental responsibility' hebben uitgeoefend en niemand anders nog 'parental responsibility' over het kind heeft. Ook in Nederland verkrijgt de stiefouder van rechtswege de voogdij over de kinderen als de ouder en tevens partner van de stiefouder overlijdt en zij gezamenlijk het gezag uitoefenden.

Het verschil tussen de positie van de stiefouder met een 'residence order' en de stiefouder als voogd is dat in het eerste geval de stiefouder de 'parental responsibility' moet delen met de ouders van het kind en dat de omvang van deze verantwoordelijkheid is bepaald in de 'residence order' dan wel in onderling overleg is geregeld.¹²⁶ Bij voogdij wordt de 'parental responsibility' natuurlijk niet gedeeld met de eigen ouders.¹²⁷ Overigens kan in Nederland de voogdij bij een of twee personen berusten.

¹²¹ Bainham 2005, p. 228.

¹²² Bainham 2005, p. 228.

¹²³ Bainham 2005, p. 228.

¹²⁴ Draaisma 2001, p. 181 en 182.

¹²⁵ Draaisma 2001, p. 181 en Bromley and Lowe 1992, p. 401-403.

¹²⁶ Draaisma 2001, p. 182 en Lowe and Douglas 1998, p. 407 en 609-655.

¹²⁷ Draaisma 2001, p. 182 en Lowe and Douglas 1998, p. 407 en 609-655.

4.2. Levensonderhoud

Net als in Nederland geldt dat een ieder die ‘parental responsibility’ heeft, gehouden is het kind te verzorgen, op te voeden en groot te brengen. Dit houdt in dat de ouder in het levensonderhoud van het kind moet voorzien. Geldt dit ook voor de stiefouder? In het Verenigd Koninkrijk geldt dat de stiefouder verplicht is het stiefkind in levensonderhoud te voorzien als hij/zij het kind behandelt als behorend tot zijn/haar familie.¹²⁸ In Nederland kennen wij deze onderhoudsplicht ex art. 1:395 BW ook voor de stiefouder. De Engelse en Nederlandse stiefouder, kunnen zich aan hun onderhoudsplicht onttrekken door niet met de ouder van het kind te huwen dan wel het kind niet als ‘child of the family’ te behandelen.¹²⁹ Pas als het kind behandeld wordt als ‘child of the family’ komt de onderhoudsplicht om de hoek kijken. De auteur Bainham relateert de zojuist genoemde gedachte. De Child Support Act 1991, section 54, houdt zich vooralsnog alleen bezig met de onderhoudsverplichting van de vader of moeder van het kind.¹³⁰ Aangenomen mag worden dat wanneer ‘parental responsibility’ is verkregen men als stiefouder gehouden is tot het verzorgen en opvoeden van het kind krachtens zijn/haar vermogen.

Qua duur van de onderhoudsplicht bestaat er wel een verschil tussen het Engelse en het Nederlandse rechtssysteem. In Engeland is men van de onderhoudsplicht ontheven wanneer het kind de leeftijd van achttien jaar bereikt, in Nederland duurt de verplichting tot maximaal het eenentwintigste levensjaar van het kind.¹³¹

4.3. Recht op omgang en informatie

4.3.1. Recht op omgang

In Engeland heeft een ieder die met ‘parental responsibility’ is belast recht op omgang met het kind. Zo ook de stiefouder.¹³² Volgens Draaisma kan een probleem ontstaan wanneer het kind niet in het gezin van de stiefouder verblijft, omdat het gezin waar het kind woont de omgang tussen de stiefouder en het stiefkind flink frustreert.¹³³ Het andere gezin kan omgang met de ex-stiefouder onmogelijk maken.

¹²⁸ Bainham 2005, p. 381.

¹²⁹ Draaisma 2001, p. 183, Lowe and Douglas 1998, p. 727-750, Putkammer p. 103.

¹³⁰ Bainham 2005, p. 382.

¹³¹ Children Act 1989, Schedule 1, section 2 en 16.

¹³² Draaisma 2001, p. 186, Cretney and Masson 1997, p. 621-622, Lowe and Douglas 1998, p. 352-353.

¹³³ Draaisma 2001, p. 186.

Zodoende kan de stiefouder, met 'parental responsibility', een 'contact order' verzoeken, zodat omgang met het stiefkind toch mogelijk is.¹³⁴ De ratio achter de 'contact order' is eigenlijk het kind omgang mogelijk te maken met de persoon die in de 'contact order' vermeld staat en.¹³⁵ Ingeval de stiefouder elke vorm van contact verboden wordt door de persoon bij wie het kind woont, kan de stiefouder via de 'contact order' een omgangsregeling in rechte vast laten stellen. De stiefouder met een 'contact order' heeft dus per definitie een omgangsrecht met het stiefkind. Deze situatie gaat ook op in de gevallen dat de stiefouder gehuwd is met de ouder alsmede in het geval de stiefouder drie jaar samenwoont met de ouder. Maar zelfs in die gevallen dat de stiefouder niet aan de voorwaarden van het Children Act 1989 kan voldoen om een 'contactorder' te verzoeken, bestaat de mogelijkheid om verlof te vragen door het indienen van een verzoek tot afgifte van een 'contactorder'.¹³⁶ De stiefouder heeft dus meerdere mogelijkheden om het recht op omgang met het stiefkind te bewerkstelligen.

De stiefouder met een 'contact order' is te vergelijken met de stiefouder die het gezamenlijk gezag ex art. 1:253t BW heeft verkregen. De stiefouder die via een 'residence order' de 'parental responsibility' heeft gekregen zal dus van rechtswege een recht op omgang hebben, terwijl de Nederlandse stiefouder de rechter moet verzoeken een omgangsregeling ex art. 1:377f BW vast te stellen. Slechts in het geval dat de stiefouder met 'parental responsibility' in de uitoefening van het omgangsrecht gefrustreerd wordt, zal de stiefouder de rechter moeten verzoeken een 'contact order' vast te stellen.

Engeland maakt het voor de samenlevende partner die een duurzame gemeenschappelijk huishouding voert mogelijk om contact te hebben met het kind wanneer deze partner gedurende drie jaar met het kind heeft samengeleefd. Wanneer de partner drie jaar samenleeft met het stiefkind kan naar mijn mening ook 'family life' ontstaan, waardoor omgang gewenst kan zijn.

¹³⁴ Childrens Act 1989, section 8.

¹³⁵ Lowe and Douglas 2007, p. 521.

¹³⁶ Draaisma 2001, p. 187 en Children Act 1989, section 10.

4.3.2. Recht op informatie

Het blijft onduidelijk of de Engelse wetgever een recht op informatie over het stiefkind heeft willen koppelen aan degenen die de ‘parental responsibility’ uitoefenen.¹³⁷ De wetgever houdt zich vooralsnog stil wat betreft de mogelijkheid van personen met ‘parental responsibility’ om informatie over het kind te ontvangen.¹³⁸ Toegang tot informatie over het kind wordt momenteel beheerd door de Data Protection Act 1998.¹³⁹ Kortweg komt deze regeling erop neer dat ouders of personen met ‘parental responsibility’, een verzoek kunnen doen tot het vrijgeven van bepaalde gegevens over het kind.¹⁴⁰ Gezien het feit dat het om een verzoek gaat, wil nog niet zeggen dat deze personen, waaronder de stiefouder, toegang tot de gegevens krijgen. In section 3(1) van de Access to Health Records Act 1990 zijn een aantal personen opgenomen die toegang hebben tot de medische gegevens van een patiënt. Hieronder vallen ook personen met ‘parental responsibility’ waaronder dus de stiefouder met een ‘residence order’.¹⁴¹ Wanneer het kind tot redelijke waardering van zijn belangen in staat kan worden geacht, is toestemming van het kind vereist om inzage te verkrijgen in de medische gegevens.¹⁴² De houder van de informatie kan toegang tot de medische gegevens ontzeggen wanneer hij/zij van mening is dat toegang tot de informatie het belang van het kind kan schaden.¹⁴³

In de Education Act 1996 section 408 en Education (School Records) Regulations 1989 regulation 6 is een vorm van recht op informatie opgenomen. Een persoon die gerechtigd is tot de ‘school records’ mag een verzoek doen tot het ontvangen van informatie over het kind. De vraag is dan, wie zijn gerechtigd tot de informatie? De ouders van het kind of degenen die met de ‘parental responsibility’ zijn belast, zijn dan ook gerechtigd tot inzage.¹⁴⁴

¹³⁷ Lowe and Douglas 2007, p. 402.

¹³⁸ Lowe and Douglas 2007, p. 402.

¹³⁹ Lowe and Douglas 2007, p. 402.

¹⁴⁰ Lowe and Douglas 2007, p. 402.

¹⁴¹ Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006

Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006, WWW <http://www.bma.org.uk/ap.nsf/Content/Parental> (geraadpleegd op 1 oktober 2007).

¹⁴² Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006

Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006, WWW <http://www.bma.org.uk/ap.nsf/Content/Parental> (geraadpleegd op 1 oktober 2007).

¹⁴³ Frequently asked questions about accessing health records

Frequently asked questions about accessing health records, WWW

<http://www.dh.gov.uk/en/Policyandguidance/Informationpolicy/Patientconfidentialityandcaldicottguardians/FAQ/DH_065886> (geraadpleegd op 1 oktober 2007).

¹⁴⁴ Draaisma 2001, p. 188 en Lowe and Douglas 1998, p. 370-371.

4.4. Recht op naam

In Engeland moeten de ouders van het kind op grond van de Births and Deaths Registration Act 1953 de naam en achternaam binnen tweeënveertig dagen registreren.¹⁴⁵ Het is niet verplicht alle voornamen van het kind te registreren, aldus Lowe en Douglas.¹⁴⁶ Deze termijn van tweeënveertig dagen is een ruime periode in vergelijking met de geldende termijn van drie dagen in Nederland. Het kind krijgt in Engeland van rechtswege de achternaam van de vader, maar ingeval de ouders van het kind ongehuwd zijn, krijgt het kind de achternaam van de moeder, tenzij de vader toestemming geeft dat het kind zijn achternaam mag dragen.¹⁴⁷

Opmerkelijk is dat er volgens Lowe en Douglas geen formele wijze is om de voornaam van een kind te wijzigen.¹⁴⁸ Achternaamswijziging behoort daarentegen op grond van section 13(1) van de Children Act 1989 wel tot de mogelijkheden. Slechts wanneer een persoon belast is met de ‘parental responsibility’, kan gemakkelijk tot achternaamswijziging overgegaan worden gezien het feit dat toestemming van anderen niet gevraagd kan worden.¹⁴⁹ Echter wanneer meerdere personen zijn belast met de ‘parental responsibility’ ligt het wat anders. Dan kan een ieder met ‘parental responsibility’ achternaamswijziging verzoeken, mits deze persoon toestemming heeft van alle personen die met de ‘parental responsibility’ zijn belast of hij/zij via een ‘court order’ toestemming heeft verkregen.¹⁵⁰

Volgens Draaisma betekent dit voor de stiefouder dat hij/zij geslachtsnaamswijziging kan verzoeken indien hij/zij via een ‘residence order’ met de ‘parental responsibility’ is belast.¹⁵¹ Bovendien is toestemming van beide ouders of vervangende toestemming door de rechter noodzakelijk.¹⁵² “Is de stiefouder voogd over het stiefkind en heeft niemand ‘parental responsibility’, dan zou hij zijn achternaam aan het stiefkind kunnen geven zonder toestemming van derden, zij het dat dit in de praktijk zelden voorkomt”.¹⁵³

¹⁴⁵ Lowe and Douglas 2007, p. 396.

¹⁴⁶ Lowe and Douglas 2007, p. 397.

¹⁴⁷ Changing the surname of a child

Changing the surname of a child, WWW http://www.terry.co.uk/change_of_surname_01.html> (geraadpleegd op 29 juli 2007).

¹⁴⁸ Lowe and Douglas 2007, p. 398.

¹⁴⁹ Lowe and Douglas 2007, p. 398.

¹⁵⁰ Lowe and Douglas 2007, p. 398.

¹⁵¹ Draaisma 2001, p. 186.

¹⁵² Draaisma 2001, p. 186.

¹⁵³ Draaisma 2001, p. 186 en Lowe and Douglas 1998, p. 362-363.

De Nederlandse stiefouder met gezamenlijk gezag zal evenals de Engelse stiefouder toestemming moeten hebben van de met het gezag belaste ouder om tot wijziging over te gaan. Wanneer de Nederlandse stiefouder geen gezamenlijk gezag heeft is wijziging slechts mogelijk als de andere ouder met gezag de wijziging toestaat. In beide landen is het dus niet eenvoudig om tot wijziging over te gaan. Terughoudendheid zal naar mijn mening ook de norm moeten zijn. Iemand groeit op met zijn naam, het is een stukje van iemands eigen identiteit geworden. Wijzigt men de naam, dan gaat daarmee een stukje identiteit verloren.

4.5. Wettelijke aansprakelijkheid

Een ieder met ‘parental responsibility’, dus ook de stiefouder met ‘parental responsibility’, kan niet aansprakelijk worden gehouden voor contracten die gesloten zijn door het kind zelf, tenzij zij het kind toestemming hebben gegeven tot het aangaan van de overeenkomst.¹⁵⁴ Een persoon met ‘parental responsibility’ kan wel persoonlijk aansprakelijk worden gehouden indien het kind iemand verwondt en hij/zij het kind er niet van heeft weerhouden de daad te plegen.¹⁵⁵ Dat wil zeggen dat als een ouder of stiefouder met verantwoordelijkheid over het kind, niet goed let op het kind, en het kind steekt plotseling op een drukke weg over waardoor een uitwijkende automobilist een ander verwondt, hij/zij persoonlijk aansprakelijk kan worden gehouden tot vergoeding van de geleden schade.¹⁵⁶ Strafrechtelijk gezien is de ouder/stiefouder in principe niet aansprakelijk, tenzij hij/zij het kind geholpen heeft het strafbare feit plegen.¹⁵⁷

De aansprakelijkheid van de Nederlandse stiefouder is anders. De stiefouder met gezag is namelijk per definitie aansprakelijk wanneer het stiefkind jonger is dan veertien jaar en een onrechtmatige daad pleegt (art. 6:164 jo. 6:169 lid 1 BW). Pas wanneer het kind tussen de veertien en vijftien jaar een onrechtmatige daad begaat, speelt het feit of de stiefouder met gezag de mogelijkheid had om het kind te beletten de daad te plegen. De aansprakelijkheid in Engeland voor een veertien- of vijftienjarige is anders. Daar is de stiefouder pas aansprakelijk wanneer hij een volmacht heeft verleend.

¹⁵⁴ Lowe and Douglas 2007, p. 405.

¹⁵⁵ Lowe and Douglas 2007, p. 405.

¹⁵⁶ Lowe and Douglas 2007, p. 405-406.

¹⁵⁷ Lowe and Douglas 2007, p. 406.

Een (stief)ouder zonder ‘parental responsibility’ kan nimmer aansprakelijk worden gesteld, dat geldt ook voor de Nederlandse stiefouder zonder gezag; ook niet door een onrechtmatige daad van het kind. Degene die ‘parental responsibility’ heeft is namelijk in voorkomende gevallen zelf rechtstreeks aansprakelijk wanneer een derde schade heeft geleden en hij zelf nalatig is geweest in relatie tot het handelen van de minderjarige.¹⁵⁸

De Nederlandse ex-stiefouder die voogd is over de kinderen, is wel zelf aansprakelijk en niet slechts gehouden tot het vergoeden van de schade wanneer de kinderen jonger zijn dan veertien jaar. Is het kind ouder dan veertien jaar dan is de voogd enkel aansprakelijk wanneer hij/zij het kind niet belet heeft een onrechtmatige daad te plegen. Het verschil met Engeland is dus dat de Nederlandse voogd slechts zelf aansprakelijk is in de situatie dat hij het kind tot een strafbaar feit heeft aangezet of medeplichtig is het delict. Degene die ‘parental responsibility’ (ook de stiefouder) heeft kan een strafrechtelijke actie instellen tegen een derde die geen ‘parental responsibility’ heeft, maar die het kind onttrekt aan het gezag van degenen die wel belast zijn met deze verantwoordelijkheid.¹⁵⁹

4.6. Erfrecht

4.6.1. Versterferfrecht

Sinds de Administration of Estates Act 1925 is de positie van de langstlevende echtgenoot aanzienlijk verbeterd.¹⁶⁰ Voor 1925 kon een weduwnaar namelijk meer erven dan een weduwe.¹⁶¹ In 1989 werd besloten dat de nalatenschap aan de overlevende echtgenoot zal vererven wanneer de langstlevende de nalatenschap met achtentwintig dagen overleeft.¹⁶² Deze regel is in het leven geroepen om te voorkomen dat de activa van de echtgenoten van rechtswege wegvloeien naar de ouders wanneer de echtgenoten bijvoorbeeld als gevolg van een ongeluk niet (helemaal) simultaan overlijden.¹⁶³ Ingeval het onzeker is welke echtgenoot als eerst is overleden, wordt de jongste echtgenoot geacht de andere overleeft te hebben en gaat de nalatenschap naar degene, in feite zijn/haar familie, die het laatst is overleden.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Draaisma 2001, p. 184 en Lowe and Douglas 1998, 373.

¹⁵⁹ Draaisma 2001, p. 184-185 en Lowe and Douglas 1998, p. 374.

¹⁶⁰ Lowe and Douglas 2007, p. 1096.

¹⁶¹ Lowe and Douglas 2007, p. 1096.

¹⁶² Lowe and Douglas 2007, p. 1096.

¹⁶³ Lowe and Douglas 2007, p. 1096-1097.

¹⁶⁴ Lowe and Douglas 2007, p. 1097.

Welke activa en passiva vloeien dan naar de langstlevende echtgenoot? Ten eerste is de langstlevende gerechtigd op alle persoonlijke eigendommen van de overledene.¹⁶⁵ Wanneer de overledene naast de echtgenoot ook nog kinderen achterlaat, erft de langstlevende een 'statutory legacy' ter waarde van £125.000, -¹⁶⁶ en een lijfrente in de helft van de (over)waarde van onroerende zaken.¹⁶⁷ Wanneer de overledene naast de echtgenoot, een ouder, broer of zus achterlaat, zal de langstlevende maximaal £200.000, - erven.¹⁶⁸ Laat de overledene alleen zijn echtgenoot achter, dan zullen alle activa aan de langstlevende toekomen.¹⁶⁹ Bovendien heeft de langstlevende op grond van de Intestates' Estates Act 1952 het recht om in het huis te blijven wonen waar hij/zij voor het overlijden met de echtgenoot heeft gewoond.¹⁷⁰

In Engeland heeft de nakomeling van de erflater, jonger dan achttien jaar, een aanspraak op een bijdrage in de kosten van levensonderhoud uit het aan hem nagelaten erfdeel.¹⁷¹ Wanneer de overledene zijn echtgenoot achterlaat, geen nakomelingen, maar wel ouders, broers en zussen, dan zullen zij net als in Nederland erven van de overledene.¹⁷² Zijn er geen ouders, broers, zussen of nakomelingen, dan vererft de nalatenschap aan de langstlevende.¹⁷³ Mocht ook deze echtgenoot niet meer in leven zijn, dan zal de gehele nalatenschap toekomen aan de nakomelingen van de overledene.¹⁷⁴ Geen nakomelingen, maar wel ouders, dan erven de ouders ieder voor gelijke delen, tenzij er slechts een ouder meer in leven is, zodat de nalatenschap alleen hem toekomt.¹⁷⁵ Net als in Nederland kunnen halfbroers en halfzussen erven van de erflater, maar enkel in het geval de broers en zussen van de erflater reeds overleden zijn.¹⁷⁶

Het stiefkind erft niet van zijn stiefouder en andersom erft de stiefouder ook niet van het stiefkind vanwege de ontbrekende bloedverwantschap.¹⁷⁷ Slechts door adoptie is het kind erfgenaam met betrekking tot het versterferfrecht.¹⁷⁸

¹⁶⁵ Lowe and Douglas 2007, p. 1097.

¹⁶⁶ Lowe and Douglas 2007, p. 1097.

¹⁶⁷ Draaisma 2001, p.189 en Cretney and Masson 1997, p. 199-200 e.v.

¹⁶⁸ Lowe and Douglas 2007, p. 1097.

¹⁶⁹ Lowe and Douglas 2007, p. 1097.

¹⁷⁰ Lowe and Douglas 2007, p. 1098.

¹⁷¹ Draaisma 2001, p. 189.

¹⁷² Draaisma 2001, p. 189-190.

¹⁷³ Draaisma 2001, p. 190.

¹⁷⁴ Draaisma 2001, p. 190.

¹⁷⁵ Draaisma 2001, p. 190.

¹⁷⁶ Draaisma 2001, p. 190.

¹⁷⁷ Draaisma 2001, p. 190.

¹⁷⁸ Lowe and Douglas 2007, p. 1100.

Het Nederlandse stiefkind kan door de stiefouder wel in de wettelijke verdeling worden betrokken, zodat hij/zij eenzelfde erfrechtelijke positie toekomt als het eigen kind van de stiefouder. Adoptie speelt hierbij, in tegenstelling tot in Engeland, geen rol. Daarnaast kan het stiefkind ook een ‘som ineens’ eisen (art. 4:35 BW) voor het voldoen van de kosten van verzorging, opvoeding, levensonderhoud en studie.

4.6.2. Testamentair erfrecht

Elke meerderjarige is bevoegd tot het maken van een testament waarbij al het vermogen aan een of meerdere personen wordt nagelaten, mits dit testament in overeenstemming is met de regels van de Wills Act 1837 en de Administration Justice Act 1982.¹⁷⁹ De Inheritance (Provision For Family and Dependants) Act 1975 geeft de rechtbank een uitgebreide bevoegdheid om in te grijpen in de testamentaire erfopvolging, en deze als het ware opzij te zetten, ten gunste van de echtgenoot en andere personen die voor hun levensonderhoud afhankelijk zijn van het vermogen van de overledene.¹⁸⁰ Het uitgangspunt blijft echter dat de erflater de volledig beschikkingsvrijheid heeft om te bepalen aan wie een deel van zijn nalatenschap toekomt, dat wil dus zeggen dat een meerderjarige, niet geestelijk gestoorde stiefouder bij testament zijn gehele nalatenschap kan nalaten aan zijn stiefkind en andersom.¹⁸¹ De Inheritance Act kan hierop wel beperkingen aanbrengen.¹⁸² Een voor Nederlandse begrippen opmerkelijk constatering is dat een testament in Engeland van rechtswege wordt herroepen wanneer de testator een nieuw huwelijk aangaat (section 18 van de Wills Act 1837).¹⁸³ De Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975 kent de ex-echtgenoot een vordering toe waarmee hij/zij een redelijke bijdrage in de kosten van levensonderhoud kan vorderen mocht de vroegere echtgenoot zijn overleden.¹⁸⁴ Daarnaast kan het stiefkind de rechtbank op grond van de Inheritance Act 1975 om een financiële voorziening ten laste van de nalatenschap van zijn stiefouder vragen wanneer hij door de stiefouder is behandeld als ‘child of the family’.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Cretney, Masson and Bailey-Harris 2003, p. 197 en Draaisma 2001, p. 188.

¹⁸⁰ Draaisma 2001, p. 188-189 en Cretney, Masson and Bailey-Harris 2003, p. 197.

¹⁸¹ Draaisma 2001, p. 189.

¹⁸² Draaisma 2001, p. 189.

¹⁸³ Draaisma 2001, p. 189 en Lowe and Douglas 2007, p. 1089.

¹⁸⁴ Draaisma 2001, p. 189 en Cretney, Masson and Bailey-Harris 2003, p. 201.

¹⁸⁵ Draaisma 2001, p. 191.

Deze voorziening staat ook open voor het stiefkind ingeval de stiefouder niet gehuwd was met de ouder, maar het stiefkind moet dan wel aantonen dat hij direct voorafgaand aan het overlijden door de stiefouder geheel of gedeeltelijk werd onderhouden.¹⁸⁶ Draaisma is van mening dat het andersom ook mogelijk moet zijn ingeval de stiefouder, al dan niet gedeeltelijk, in het levensonderhoud wordt voorzien door het stiefkind.¹⁸⁷ De hoogte van de vergoeding is afhankelijk van het feit of de overledene enige verantwoordelijkheid voor het levensonderhoud van de verzoeker meende te hebben en hoe lang deze verantwoordelijkheid heeft geduurd.¹⁸⁸ Daarnaast zal de rechter kijken naar de omvang en de basis van de verantwoordelijkheid alsmede in hoeverre anderen aangesproken kunnen worden tot een bijdrage in de kosten van levensonderhoud.¹⁸⁹

Kortom, de stiefouder en het stiefkind kunnen op grond van de Inheritance Act 1975 een verzoek tot financiële voorziening jegens elkaar indienen indien zij voor hun levensonderhoud van elkaar afhankelijk zijn geweest en er geen financiële voorziening is, aldus Draaisma.¹⁹⁰ Ingeval het stiefkind nog ouders heeft, dan kunnen zij aangesproken worden tot betaling voor het levensonderhoud van het kind en zal een verzoek krachtens de Inheritance Act niet slagen.

4.7. Stiefouderadoptie

Sinds the Children Act 1975 werd in Engeland een ontmoedigingbeleid met betrekking tot de stiefouderadoptie gehanteerd wegens het feit dat door de stiefouderadoptie de familierechtelijke band tussen de andere ouder en het kind wordt doorgesneden.¹⁹¹ Stiefouderadoptie kon destijds alleen plaatsvinden door gezamenlijke adoptie, dat wil zeggen dat de ouder van het kind en de stiefouder gezamenlijk het kind moesten adopteren.¹⁹² Dit leidde volgens Bainham tot bizarre situaties gezien het feit dat de natuurlijk ouder zijn eigen kind moest adopteren.¹⁹³ Inmiddels is de Adoption and Children Act 2002 van kracht geworden, waardoor de stiefouder op grond van section 4 van deze Act zelfstandig een verzoek tot stiefouderadoptie kan indienen.¹⁹⁴

¹⁸⁶ Draaisma 2001, p. 191.

¹⁸⁷ Draaisma 2001, p. 191.

¹⁸⁸ Draaisma 2001, p. 192.

¹⁸⁹ Draaisma 2001, p. 192 en Cretney and Masson 1997, p. 213-218.

¹⁹⁰ Draaisma 2001, p. 193.

¹⁹¹ Bainham 2005, p. 234.

¹⁹² Bainham 2005, p. 234.

¹⁹³ Bainham 2005, p. 234.

¹⁹⁴ Bainham 2005, p. 234.

In principe kunnen kinderen beneden de achttien jaar geadopteerd worden, mits het kind alleenstaand is, niet eerder gehuwd is geweest of een geregistreerd partnerschap is aangegaan.¹⁹⁵ Opvallend is dan wel dat op grond van section 47(9) van de Adoption and Children Act 2002 een ‘adoption order’ kan worden ingediend tot het moment dat het kind de leeftijd van negentien jaar heeft bereikt.¹⁹⁶ Dat wil dus zeggen dat adoptie mogelijk is tot het negentiende levensjaar van het kind.

Wil een koppel tot adoptie overgaan en een van hen is de ouder van het kind, dan dient de ouder minimaal achttien jaar te zijn en de stiefouder minimaal eenentwintig jaar.¹⁹⁷ De rechtbank geeft alleen een ‘adoption order’ af wanneer het kind gedurende een periode van minimaal dertien weken in het gezin van de ouder en de stiefouder heeft verbleven.¹⁹⁸ De termijn van dertien weken begint echter pas te tellen wanneer het kind zes weken oud is.¹⁹⁹

In Nederland geldt dat de stiefouder het kind minimaal een jaar moet hebben verzorgd en opgevoed alsmede moet hij/zij drie jaar voorafgaand aan de adoptie met de ouder en het stiefkind hebben samengeleefd (art. 1:227 lid 2 jo. 228 lid 1 sub f BW). De Nederlandse termijn is beduidend langer dan de dertien weken die de Engelse wetgever noodzakelijk acht. Dertien weken is mijns inziens veel te kort om een verzoek tot stiefouderadoptie toe te staan, omdat het maar de vraag is of er in dertien weken ‘family life’ kan worden ontwikkeld is.

4.8. Conclusie

Het Engelse recht heeft op de besproken punten meer overeenkomsten dan verschillen met de Nederlandse praktijk. Op het terrein van gezag en het recht op informatie bestaat een duidelijk verschil. De stiefouder in Engeland heeft meer mogelijkheden om met de ‘parental responsibility’ belast te worden. Bovendien kan de stiefouder in een duurzame gemeenschappelijke huishouding de rechter verzoeken belast te worden met de ‘parental responsibility’. De Engelse ex-stiefouder heeft net als de Nederlandse geen wettelijk recht op informatie en tevens wordt met stiefouderadoptie anders omgegaan.

¹⁹⁵ Lowe and Douglas 2007, p. 843.

¹⁹⁶ Lowe and Douglas 2007, p. 843.

¹⁹⁷ Lowe and Douglas 2007, p. 844 en Draaisma 2001, p. 193-194.

¹⁹⁸ Adoption

Adoption, WWW <<http://www.hartnellchanot.co.uk/our-services/children/adoption.html>> (geraadpleegd op 6 oktober 2007).

¹⁹⁹ Adoption

Adoption, WWW <<http://www.hartnellchanot.co.uk/our-services/children/adoption.html>> (geraadpleegd op 6 oktober 2007).

5. Conclusie en aanbevelingen

Gedurende de laatste fase van mijn studie heb ik mij bezig gehouden met de vraag of de rechtspositie van de stiefouder verbetering behoeft. Om hierop een bevredigend antwoord te kunnen geven, heb ik de geldende regelgeving in zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk op een zevental terreinen uiteengezet. In het kort zijn de volgende onderwerpen behandeld: het gezag en voogdij, de onderhoudsverplichting, het recht op omgang en informatie, het recht op naam, de aansprakelijkheid van art. 6:162 BW, de erfrechtelijke positie en de partneradoptie.

Alvorens over te gaan tot de beschrijving van de rechtspositie van de stiefouder is het belangrijk om nogmaals stil te staan bij de definitie van het woord stiefouder. Wettelijk gezien kan men maar op twee manieren stiefouder worden, namelijk wanneer men in het huwelijk treedt of een geregistreerd partnerschap aangaat met de juridisch ouder van een kind (art. 1:395 BW). De wetgever waagt zich vooralsnog niet op het terrein van de samenwoners om ook de duurzaam samenlevende partner van de ouder tot stiefouder te benoemen en een aantal rechten en plichten op deze groep van toepassing te verklaren. Ingeval de partner en de ouder besluiten samen te wonen en hierbij een gemeenschappelijke huishouding te voeren, is het verdedigbaar dat het begrip stiefouder ook op de duurzaam samenlevende partner van de ouder van toepassing is. Ik denk hierbij aan de situatie dat de partner van de ouder gedurende een aantal jaar samenleeft met de ouder die al een minderjarig kind heeft uit een vorige relatie. De samenwoning is duurzaam te noemen in die zin dat de partner en de ouder een gemeenschappelijke huishouding voeren, waarbij de partner het kind mede opvoedt en verzorgt. De partner heeft een groot deel van de rol van vader/moeder op zich genomen. Op deze manier kan de partner van de ouder in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staan en is het verdedigbaar dat bepaalde rechten en plichten ook van toepassing moeten zijn op de partner van de ouder. Natuurlijk is het niet zo dat alle rechten en plichten die voor stiefouder ex art. 1:395 BW gelden ook van rechtswege op de duurzaam samenlevende partner van de ouder van toepassing zijn.

Na deze korte uiteenzetting over de vraag wie precies als stiefouder wordt aangeduid, zal ik nu overgaan tot de beschrijving van de rechtspositie van de stiefouder wat betreft de gezagsuitoefening en voogdij. Aansluitend zal ik een aantal aanbevelingen formuleren.

Op het gebied van gezag en voogdij heeft de stiefouder meerdere rechten en plichten. De stiefouder kan sinds 1 januari 1998 de rechter verzoeken om samen met de ouder van het kind het gezamenlijk gezag ex. art. 1:253t BW uit te oefenen. Hierdoor wordt de stiefouder verplicht het kind te verzorgen en op te voeden. Na ontbinding van het huwelijk tussen de stiefouder en ouder van het kind, kan de stiefouder de rechter verzoeken hem/haar met eenhoofdig gezag ex art. 1:251 lid 2 BW te belasten, mits dit natuurlijk in het belang van het kind wordt geacht. Na overlijden van de ouder van het kind die tevens partner is van de stiefouder, oefent de stiefouder op grond van art. 1:253x BW van rechtswege de voogdij over de kinderen uit. Gezagsuitoefening door de stiefouder betekent overigens wel dat de stiefouder onderhoudsplichtig voor het stiefkind. De Engelse stiefouder kan net als de Nederlandse stiefouder, de rechter via een ‘residence order’ verzoeken hem/haar te belasten met de ‘parental responsibility’ over de kinderen. Deze ‘parental responsibility’ is vergelijkbaar met het gezag van ouders over de kinderen.

Uit bovenstaande is af te leiden dat het met de rechtspositie van de stiefouder op het gebied van gezag en voogdij nog niet zo slecht gesteld is. Stiefouders hebben immers de mogelijkheid van gezag en voogdij, waardoor zij net als de juridische ouders zeggenschap over de kinderen kunnen hebben. Toch zijn er een aantal punten die mijns inziens verbetering behoeven. Voor de stiefouder met gezag als voor de stiefouder zonder gezag bestaat een plicht tot opvoeding. Voor de stiefouder met gezag ex art. 1:253t BW heeft deze opvoedingsplicht zijn grondslag in art. 1:253t jo. 1:253v lid 1 jo. 1:247 BW; de stiefouder zonder gezag is verplicht tot opvoeding ex art. 1:248 jo 1:247 lid 2 BW. Mijns inziens is de plicht tot opvoeding voor de stiefouder zonder gezag slechts verdedigbaar ingeval hij of zij een duurzame gezinssituatie vormt met de ouder en het kind. Als het kind niet in het gezin van de stiefouder en de ouder verblijft en de stiefouder heeft geen gezag, moet de plicht tot opvoeding niet bestaan.

Tussen ouders kan een verschil van mening ontstaan over de opvoeding en verzorging van het kind. Ingeval van gezamenlijke gezagsuitoefening door ouders kunnen deze geschillen voorgelegd worden aan de rechtbank wanneer zij zich in een impasse bevinden (art. 1:253a BW). Zoals eerder al vermeld bestaat er voor de stiefouder een plicht tot opvoeding en verzorging van het kind.

Art. 1:253a BW spreekt over 'ouders'. Of de wetgever hieronder ook de stiefouder schaaft is maar de vraag. Gezien het feit dat art. 1:253a BW is opgenomen Titel 14, afdeling 2 van Boek 1 van het BW, zal de vraag mijns inziens ontkennend moeten worden beantwoord. De stiefouder zal namelijk het ouderlijk gezag enkel kunnen uitoefenen na partneradoptie.

Men kan ook de vraag stellen in hoeverre het gezamenlijk gezag aan het huwelijk of geregistreerd partnerschap moet worden verbonden, zodat de stiefouder van rechtswege met het gezamenlijk gezag belast wordt wanneer hij/zij trouwt dan wel een geregistreerd partnerschap aangaat met de ouder van het kind? Mijns inziens is het niet wenselijk om het gezamenlijk gezag te verbinden aan het huwelijk of geregistreerd partnerschap. Er is vaak nog een andere ouder in het spel waarmee rekening gehouden moet worden. Men moet niet zomaar het gezag van de ene ouder afpakken wanneer de andere ouder in het huwelijk treedt met een nieuwe partner.

Voor de duurzaam samenwonende partner is het te rechtvaardigen dat hij/zij een verzoek tot art. 1:253t BW kan doen. Dit zal enkel mogelijk moeten zijn ingeval de samenwonende partner in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind en het belang van het kind door het toewijzen van het gezamenlijk gezag door rechter niet wordt geschaad. Mijns inziens zal art. 1:253t BW uitgebreid moeten worden voor de gevallen waarin de partner de volledige rol van de andere ouder heeft overgenomen en het kind de partner als ouder beschouwt.

Waar het met het gezag redelijk gesteld is, is dat met de verplichting om een kind in levensonderhoud te voorzien in mindere mate gesteld. De stiefouder is onderhoudsplichtig op grond van art. 1:395, 1:395a en 1:82 BW. De onderhoudsverplichting zal eindigen wanneer het kind de leeftijd heeft bereikt van achttien dan wel eenentwintig jaar. Naast de onderhoudsplicht op grond van art. 1:395, 1:395a en 1:82 BW, zijn de stiefouder en de ouder onderhoudsplichtig op grond van art. 1:253w BW ingeval zij gezamenlijk het gezag ex art. 1:253t BW uitoefenen. Wanneer het huwelijk of geregistreerd partnerschap van de stiefouder met de ouder wordt ontbonden, dan zal de onderhoudsplicht daarmee ook eindigen, tenzij de stiefouder het gezag gezamenlijk met de ouder uitoefende. Bij gezag ex art. 1:253t BW zal de onderhoudsplicht blijven bestaan gedurende de termijn dat het gezamenlijk gezag heeft geduurd (art. 1:253w BW). In het Verenigd Koninkrijk duurt de onderhoudsverplichting maximaal tot het moment dat het kind de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt. De stiefouder met 'parental responsibility' is verplicht het kind volgens zijn eigen vermogen dienen op te voeden en te verzorgen.

Vruchtgenot over het vermogen van het stiefkind komt enkel toe aan de stiefouder met gezag. De stiefouder zonder gezag is op grond van art. 1:395 en 1:395a BW gehouden tot het in levensonderhoud voorzien van de kinderen van de partner. Echter, van vruchtgenot en matiging is voor de stiefouder zonder gezag geen sprake van. Wanneer een kind over voldoende financiële middelen beschikt om zichzelf in levensonderhoud te voorzien, zal mijns inziens de bijdrageplicht van de stiefouder, al dan niet gedeeltelijk, ter zijde moeten worden geschoven.

Concluderend kan gezegd worden dat de rechtspositie van de stiefouder wat betreft het levensonderhoud minder goed te noemen is. Er is wel een plicht tot betalen, maar een recht op vruchtgenot is bijvoorbeeld niet in de wet opgenomen. Daarnaast staat de weg van art. 1:406 lid 1 BW niet open voor de stiefouder. Wanneer het kind in het gezin van de stiefouder en de ouder verblijft en de andere ouder verzuimt bij te dragen in de kosten van het levensonderhoud, dan staat de weg van art. 1:406 lid 1 BW niet open voor de stiefouder. Art. 1:406 lid 1 BW zou mijns inziens uitgebreid moeten worden, zodat ook de stiefouder vaststelling kan vragen van een bedrag dat de andere ouder aan levensonderhoud verschuldigd is. Er kan een hachelijke situatie ontstaan ingeval de andere ouder verzuimt te betalen voor het kind. Maar anderzijds zijn vraagtekens te plaatsen bij de vraag of het wel wenselijk is dat de stiefouder onderhoudsplichtig wordt voor een kind dat al 2 betalende ouders heeft.

De vraag is of ook de duurzaam samenwonende partner van de ouder met een onderhoudsverplichting moet worden belast. Ingeval hij/zij voor gezag zou kiezen dan is de onderhoudsplicht daar mijns inziens onlosmakelijk mee verbonden. Wanneer de samenwonende partner en de ouder het kind een duurzame en stabiele gezinssituatie bieden en het kind opvoeden zijnde een eigen kind, dan is het verdedigbaar dat de onderhoudsplicht voor deze partner dient te bestaan. Wanneer de duurzaam samenlevende partner zou besluiten het gezag uit te oefenen dan betekent dit dat hij/zij ook onderhoudsplichtig is op grond van art. 1:253w BW. Dat wil zeggen dat de onderhoudsplicht na echtscheiding doorloopt gedurende de periode dat zij het gezag gezamenlijk hebben uitgeoefend. Mijns inziens dient art. 1:253w BW voor de samenlevende partner gelijk getrokken te worden met de stiefouder. Zowel de stiefouder als de samenwonende partner hebben bewust de keuze gemaakt om met het gezag belast te worden. Zodoende hebben zij de plicht van art. 1:253w BW maar te accepteren.

Naast gezag en de daarmee nauw verbonden onderhoudsplicht, staan een tweetal belangrijke rechten, namelijk het recht op omgang met het stiefkind en het recht op informatie over het stiefkind. Via art. 1:377f BW kan in rechte een omgangsregeling met het stiefkind vastgesteld worden, mits de ex-stiefouder en het stiefkind ‘family life’ met elkaar hebben (gehad). Bovendien zal de omgangsregeling in beider belang moeten zijn, wil de rechter zijn toestemming aan het verzoek verlenen. Het recht op informatie is vooralsnog niet in de wet opgenomen. Dankzij een uitspraak van het Hof in Leeuwarden en art. 8 EVRM is het inmiddels wel mogelijk een recht op informatie te verkrijgen. De wetgever in het Verenigd Koninkrijk geeft zelfs aan de samenlevende partner van de ouder de mogelijkheid een omgangsregeling te verzoeken. De stiefouder moet het kind dan wel gedurende drie jaar als ‘child of the family’ hebben opgevoed.

Uit bovenstaande kan worden afgeleid dat de rechtspositie van de stiefouder op het gebied van omgang en informatie verbetering behoeft. Naar mijn mening betekent het hebben van omgang met het stiefkind automatisch dat men ook recht heeft op informatie over het kind. In principe zou men dan enkel om uitoefening van het recht op informatie moeten vragen. In feite verkrijgt de stiefouder automatisch informatie over het welzijn van het kind wanneer een omgangsregeling met hem/haar is vastgesteld. De informatie zal dan wellicht niet via de andere ouder lopen, maar via het kind zelf. Een informatieregeling is dan ook pas van belang wanneer een stiefouder geen omgang heeft met het kind. Het recht op informatie dient mijns inziens verankert te worden in de wet, zodat een stiefouder die geen omgang heeft met het kind toch informatie over het kind kan ontvangen.

Ook bij het duurzaam samenwonen moet het mijns inziens mogelijk zijn dat de ex-partner informatie verkrijgt dan wel omgang heeft met het stiefkind. Een omgangsregeling dan wel een informatieregeling zal dan wel in het belang van het kind moeten zijn en de ex-partner en het kind moeten in een nauwe persoonlijke betrekking tot elkaar (hebben) (ge)staan.

Waar het bij het recht op omgang en het recht op informatie minder goed geregeld was, is dat bij de mogelijkheden van naamswijziging niet het geval. De stiefouder met gezag kan geslachtsnaamswijziging verzoeken via art. 1:7 lid 1 jo. 1:253t BW. Toestemming van de met het gezag belaste ouder is noodzakelijk voordat tot wijziging over gegaan kan worden. In het Verenigd Koninkrijk is eveneens geslachtsnaamswijziging mogelijk.

De stiefouder zal via een 'residence order' met de 'parental responsibility' moeten zijn belast en zal daarbij toestemming moeten hebben van alle mensen die met de 'parental responsibility' zijn belast. Op terrein van het naamrecht is de rechtspositie goed te noemen. Terughoudendheid bij het verzoek van naamswijziging dient naar ik meen de norm te zijn. De duurzaam samenwonende partner van de ouder dient niet op eenvoudige wijze de geslachtsnaam van het kind te kunnen wijziging. Slechts in het geval dat het kind niets meer te verwachten heeft van zijn biologische/juridische ouders en het kind volledig is opgenomen in het gezin van de partner en de ouder, zou naamswijziging mogelijk moeten zijn.

Vervolgens is het belangrijk stil te staan bij het aansprakelijkheidsvraagstuk. Alleen de stiefouder met gezag kan aansprakelijk worden gehouden op grond van art. 6:164 jo 6:169 jo 6:162 BW. Zoals eerder al beschreven is, gaan er tegenwoordig stemmen op om ook de stiefouder zonder gezag aansprakelijk te houden. Dit gaat mijns inziens te ver. De stiefouder zonder gezag heeft, al dan niet bewust, gekozen om niet met het gezag te worden belast. Deze keuze dient gerespecteerd te worden, zodat aansprakelijkheid niet gewenst is. In Engeland is degene met 'parental responsibility' slechts aansprakelijk wanneer deze persoon toegestemd heeft in het toebrengen van schade aan derden. In Nederland is het anders geregeld, want voor de stiefouder met gezag geldt dat hij/zij aansprakelijk is wanneer het stiefkind van veertien jaar of jonger een onrechtmatige daad pleegt. Wanneer het kind veertien of vijftien jaar is, dan is de stiefouder slechts aansprakelijk indien hij/zij het kind niet heeft belet de onrechtmatige gedraging te plegen, tenzij de gedraging natuurlijk niet aan de stiefouder kan worden verweten. Heeft het kind de leeftijd van zestien jaar bereikt, dan is de stiefouder van zijn aansprakelijkheid ontheven.

Ingeval van duurzaam samenwonen is het naar mijn mening niet aan te bevelen om de aansprakelijkheid van art. 6:162 jo. 6:164 jo. 6:169 BW uit te breiden naar de duurzaam samenlevende partner van de ouder. Slechts ingeval de duurzaam samenlevende partner bewust de keuze maakt om het gezag over het kind uit te oefenen, zal aansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad te rechtvaardigen.

Een heel ander terrein dan de aansprakelijkheid is het terrein van het erfrecht. De stiefouder heeft op erfrechtelijk vlak een sterke rechtspositie. Indien het versterkerrecht van toepassing is en de partner van de stiefouder overlijdt, dan zal de stiefouder van rechtswege alle goederen (activa) uit de nalatenschap verkrijgen. Wat betreft de passiva is de stiefouder gehouden tot het voldoen van de schulden, maar de kinderen van de erflater zijn wel medeaansprakelijk. De erflater kan de stiefkinderen in de nalatenschap betrekken door de stiefkinderen op te nemen in het testament of door de kinderen te betrekken in de wettelijke verdeling. Ook in Engeland geldt dat het stiefkind niet van rechtswege zal erven van de stiefouder. De stiefouder heeft wel de mogelijkheid om het stiefkind in zijn nalatenschap te betrekken via een testamentaire bepaling.

Het is mijns inziens niet wenselijk dat de kinderen van de ouder in een duurzame samenleving van rechtswege zullen erven van de partner. Het kind heeft in de meeste gevallen nog een vader en een moeder waarvan hij/zij zal erven. Bovendien kan de partner te allen tijde besluiten het kind in de nalatenschap te betrekken.

Ten slotte kom ik toe aan de partneradoptie van art. 1:227 en 1:228 BW. Via partneradoptie zijn alle rechten en plichten juridische ouders van rechtswege van toepassing op de stiefouder. De stiefouder zal gezamenlijk met de ouder het ouderlijk gezag uitoefenen en onderhoudsplichtig zijn op grond van art. 1:392 BW. Wanneer de stiefouder een stiefkind meebrengt in het huwelijk/geregistreerd partnerschap dan zal het kind in dezelfde erfrechtelijke positie als de eigen kinderen van de erflater komen te staan.²⁰⁰ Daarnaast kan de stiefouder naamswijziging verzoeken, heeft de stiefouder recht op omgang en informatie en zal de stiefouder aansprakelijk kunnen worden gehouden wanneer het stiefkind een onrechtmatige daad pleegt. Ook in het Verenigd Koninkrijk kan de stiefouder het stiefkind adopteren. Op grond van de Adoption and Children Act 2002 kan de stiefouder op grond van section 4 van deze Act zelfstandig een verzoek tot stiefouderadoptie indienen.²⁰¹

Partneradoptie dient naar mijn mening voorbehouden te blijven aan de partner die met de ouder van het kind gehuwd is dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan.

²⁰⁰ Vlaardingerbroek e.a. 2004, p. 232.

²⁰¹ Bainham 2005, p. 234.

Tot besluit nog enkele concluderende opmerkingen. Aan de begin van mijn onderzoek was ik van mening dat de rechtspositie van de Nederlandse stiefouder verre van goed te noemen was. De auteur Draaisma stelde namelijk dat de rechtspositie van de stiefouder nog steeds ‘stiefmoederlijk’ wordt behandeld en dat van een evenwichtige rechtspositie totaal geen sprake is.²⁰² De titel van haar boek luidt dan ook: “De stiefouder: stiefkind van het recht”.²⁰³ Gaandeweg het literatuuronderzoek en het schrijven van deze scriptie ben ik tot de conclusie gekomen dat de rechtspositie van de stiefouder in ieder geval niet ‘slecht’ te noemen is. De stiefouder is geen stiefkind van het recht en van een ‘stiefmoederlijke’ positie is eveneens geen sprake.

²⁰² Draaisma 2001, p. 76.

²⁰³ Draaisma 2001, p. 1.

6. Lijst van verkort aangehaalde literatuur

Bainham 2005

A. Bainham, *Children, the modern law*, Bristol: Jordan Publishing Limited 2005.

Brahn en Reehuis 2002

O.K. Brahn en W.H.M. Reehuis, *Zwaartepunten van het vermogensrecht*, Deventer: Kluwer 2002.

Bromley and Lowe 1992

P.M. Bromley and N.V. Lowe, *Bromley's family law*, London, Dublin, Edinburgh: Butterworths 1992.

Brunner en De Jong 2004

C.J.H. de Brunner en G.T. de Jong, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Kluwer 2004.

Cretney and Masson 1997

S.M. Cretney and J.M. Masson, *Principles of family law*, London: Sweet & Maxwell 1997.

Cretney, Masson and Bailey-Harris 2003

S.M. Cretney, J.M. Masson and R. Bailey-Harris, *Principles of family law*, London: Sweet & Maxwell 2003.

De Groot 1983

G.R. de Groot, 'Wettelijke aansprakelijkheid en de uit een concubinaat geboren kinderen', In: *samenleven samenwerken*. Opstellen aangeboden aan Prof. mr. E.C. Hendriquez ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag, Deventer Kluwer 1983, p.105-117.

Dijk, Van der Ploeg en Wessels 1984

P.L. Dijk, T.J. van der Ploeg en B. Wessels, *Elseviers Almanak voor Huwelijk en Samenwonen. De positie van de kinderen, scheiding en alimentatie*, Amsterdam: Annoventura 1984.

Draaisma 2001

M.C.E.M. Draaisma, *De stiefouder: stiefkind van het recht. Een onderzoek naar de juridische plaatsbepaling van de stiefouder*, Amsterdam: VU Uitgeverij 2001.

Dykstra 2003

P.A. Dykstra, 'Het zit in de familie. Oratie ter gelegenheid van de aanvaarding van de leerstoel Verwantschapsdemografie aan de Universiteit van Utrecht, 29 oktober 2003', *Bevolking en Gezin* (33) 2004, p. 8.

Hijma, Van Dam, Van Schendel en Valk 2004

J. Hijma, C.C. van Dam, W.A.M. van Schendel en W.L. Valk, *Rechtshandeling en Overeenkomst*, Deventer: Kluwer 2004.

Lowe and Douglas 1998

N.V. Lowe and G. Douglas, *Bromley's family law*, London, Dublin, Edinburgh: Butterworths 1998.

Lowe and Douglas 2007

N.V. Lowe and G. Douglas, *Bromley's family law*, London, Dublin, Edinburgh: Butterworths 2007.

Minkenhof en Wortmann

Personen- en familierecht, Titel 17: Levensonderhoud (Minkenhof en Wortmann), Deventer: Kluwer.

Schols en Van Haare 2006

F.W.J.M. Schols en F.J.P.G. van Haare, *Erfrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.

Sterkenburg en Verburg 1994

P.G.J. Sterkenburg en M.E. Verburg, *van Dale handwoordenboek van hedendaags Nederlands*, Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie 1994.

Van den Berg en Van Raak-Kuiper 2004

M.F.M. van den Berg en J.A.E. van Raak-Kuiper, *Personen- en familierecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2004.

Van Mourik 2004

M.J.A. van Mourik, *Monografieën Privaatrecht. Nieuw Erfrecht*, Deventer: Kluwer 2004.

Vlaardingerbroek, Blankman, Heida, Van der Linden, Punselie en Van Raak-Kuiper 2004

P. Vlaardingerbroek, K. Blankman, A.P. van der Linden, E.C.C. Punselie en J.A.E. Van Raak-Kuiper, *Het hedendaags personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2004.

Von Putkammer

S. von Putkammer, *Stieffamilien und Sorgerecht in Deutschland und England. Zur Einführung eines stiefelterlichen Sorgerecht nach englischem Vorbild*, Frankfurt am Main: Lang.

7. Lijst van gebruikte internetbronnen

Adoption

Adoption, WWW < <http://www.hartnellchanot.co.uk/our-services/children/adoption.html>>

(geraadpleegd op 6 oktober 2007).

Changing the surname of a child

Changing the surname of a child, WWW

http://www.terry.co.uk/change_of_surname_01.html>

(geraadpleegd op 29 juli 2007).

Culturele opleving stimuleert het aantal huwelijken

Culturele opleving stimuleert het aantal huwelijken, WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2007/2007-2130-wm.htm>>

(geraadpleegd op 20 april 2007)

De boze stiefmoeder

De boze stiefmoeder, WWW

<<http://www.stichtingstiefmoeders.nl/800x600/index.php?module=basis&menuid=94>>

(geraadpleegd op 24 maart 2007).

Frequently asked questions about accessing health records

Frequently asked questions about accessing health records, WWW <

http://www.dh.gov.uk/en/Policyandguidance/Informationpolicy/Patientconfidentialityandcaldicottguardians/FAQ/DH_065886> (geraadpleegd op 1 oktober 2007).

Het mysterie stiefgezin onthuld

Het mysterie stiefgezin onthuld, WWW

<<http://www.interactieconsult.nl/stiefgezin/mysterie.html>> (geraadpleegd op 23 maart 2007).

Minder huwelijken na samenwonen

Minder huwelijken na samenwonen, WWW < <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2006/2006-1917-wm.htm>>

(geraadpleegd op 20 april 2007).

Mr. C. Çörüz

Mr. C. Çörüz, <<http://www.parlement.com/9291000/biof/02294>>

(geraadpleegd 18 oktober 2007).

Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006

Parental responsibility, Guidance from the Ethics Department June 2006, WWW

<http://www.bma.org.uk/ap.nsf/Content/Parental> (geraadpleegd op 1 oktober 2007).

Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie

Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie, WWW < <http://www.cbs.nl/nl->

[NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1379-wm.htm](http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1379-wm.htm)>

(geraadpleegd op 20 april 2007).

Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid

Stiefgezinnen in een notendop, droom en werkelijkheid, WWW

<<http://www.opeigenkoers.nl/PDF/Stiefgezinnen.PDF>> (geraadpleegd op 23 maart 2007).

Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen

Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen, WWW

<http://www.verkeersrecht.nl/cgi-bin/artman/publish/article_399.shtml>

(geraadpleegd op 25 augustus 2007).

8. Jurisprudentie

HR 10 november 1989, *NJ* 1990, 628.

HR 17 december 1993, *NJ* 1994, 360.

HR 29 september 2000, *NJ* 2000, 654.

HR 29 maart 2002, *NJ* 2002, 269.

Gerechtshof Amsterdam 18 mei 2006, *LJN* AY3589.

Gerechtshof Arnhem 18 oktober 2005, *LJN* AU4705.

Gerechtshof Den Bosch 22 oktober 1997, *NJ* 1998, 597.

Gerechtshof Leeuwarden 9 mei 2001, 0000296.

Rechtbank 's-Gravenhage 21 juni 2005, *LJN* AT7856 en AT7853.

Kamerstukken

Kamerstukken II 2005/2006, 30519, nr. 1,2 en 3